

EDWARD BREZA

Sopot

NAZWY ZAKONÓW I ZGROMADZEŃ ZAKONNYCH ŻEŃSKICH*

Opracowałem nazwy zakonów i zgromadzeń męskich i tych żeńskich, które stanowią tzw. zakon II, czyli żeńską rodzinę (gałąź) zakonu, jak np. *benedyktynki* wobec *benedyktynów*, *dominikanki* wobec *dominikanów*, *zmartwychwstanki* wobec *zmartwychwstańców*¹. Przedstawię te żeńskie odpowiedniki w sposób skrótowy, odsyłając do szerszego ujęcia i etymologii w formie podstawowej, męskiej. Chodzi mi tu o odpowiedniości słowotwórcze, nie duchowe, programowe, jak np. *klaryski* ‘córki (duchowe) św. Klary, programowo realizujące idee franciszkanów, założonych przez św. Franciszka z Asyżu, brata duchowego św. Klary. W językach indoeuropejskich, a także w innych rodzinach, np. semickiej, gdzie np. od *iš* ‘mąż, mężczyzna’ za pomocą przyrostka *-ša* tworzy się odpowiednik żeński *išša* ‘kobieta’² (do kwestii wrócimy pod koniec artykułu). Najpierw więc podam skrótowo te odpowiedniki żeńskie (I), potem nazwy tylko żeńskie (II), wreszcie różne zagadnienia morfologiczne, tj. słowotwórcze i fleksyjne (III A) oraz semantyczne (III B) w podwójnym rozumieniu: 1) wybór patrona: Trójca Święta, osoby Trójcy Świętej, Najświętsza Maryja Panna, Św. Józef i inni święci, części ciała Chrystusa, Najświętszej Maryi Panny, ewentualnie świętych, powiedzmy już teraz: przede wszystkim *serce*, i uszkodzenie ciała, czyli *rany*. Problematykę z działu I i II przedstawię w porządku alfabetycznym.

I. Zakony i zgromadzenia zakonne jako paralele rodzin męskich, tworzone w polszczyźnie za pomocą najczęstszego formantu feminatywnego *-ka*, podobnie jak rzeczowniki pospolite typu *pisarz, nauczyciel, konduktor, student* : *pisarka, nauczycielka, konduktorka, studentka* itd.

* Beata Warzecha opublikowała w „Języku Polskim” XCIII, 2013, s. 196-205 pracę: *Nazwy nieoficjalne żeńskich zgromadzeń zakonnych i ich członkiń w Polsce*, z którego treścią autor niniejszego opracowania zapoznał się niedawno i wniosków wynikających z tego artykułu już nie uwzględnia w korekcie.

¹ Zob. E. Breza, *Nazwy zakonów i zgromadzeń zakonnych męskich*, „Slavia Occidentalis”, t. 69, 2012, s. 45–80.

² Ks. J. Wujek w tłumaczeniu Rdz 1, 27: „Stworzył więc Bóg człowieka ...mężczyznę i niewiastę” zamiast *niewiasta* użył neologizmu, który się nie przyjął, mianowicie *mężyna*, a więc strukturę, utworzoną od rzeczownika *mąż* za pomocą przyrostka *-yna*, jak *hrabina* od *hrabia* czy nazwisko żony *Gruchalina* od *Gruchala*.

Albertynki, oficjalnie **Zgromadzenie Sióstr Posługujących Ubogim III Zakonu św. Franciszka z Asyżu, SAPU**: założeni przez Brata Alberta Albertyni; *albertynki* powołane zostały do życia w roku 1891; w roku 1928 otrzymał zatwierdzenie kardynała A. Sapiehy (F. Medon, EK I 307, LZ 146–147). – Ostatecznie od imienia św. Alberta, bezpośrednio od *albertyni* z sufiksem *-ki* w l. mn., *-ka* w l. poj.

Aleksjanki, zwane także **cellitkami** [winno być poprawnie po polsku *celitki*, jako że w polszczyźnie tzw. geminaty ‘podwójne spółgłoski i litery’ upraszcza się] lub **augustiankami** od XV wieku istnieją jako gałąź żeńska zgromadzenia męskiego, powstałego w XIV wieku, dzieli się na 6 niezależnych od siebie domów (M. Jagusz, EK I 350, spod hasła *celitki* EK II 1406): **Aleksjanie** od patrona zakonu, św. Aleksego, **bracia cellici**, *Congregatio Fratrum Cellitarum seu Alexianorum*, CFA; łac. *cellitus* lub *cellicus* to ‘związany z celą, jej mieszkańiec’, winno się tę nazwę spolszczyć na *celita* lub *celik*, odpowiednik żeński *celitka* lub *celiczka*.

Annuncjatk i **Annuncjaci**: według Kowal 26 nazwa dla zakonników i dla zakonnicy czczących szczególnie tajemnicę Zwiastowania Najświętszej Maryi Panny, po łacinie *Annuntiatio Beatae Mariae Virginis*, z czego także nazwa od podstawy: *annuntiata* < BMVirgo *annuntiata*, z tego polskie *annuncjat* dla zakonnika, *annuncjatka* dla zakonnicy. Przypomnieć można, że od tego przymiotu i święta pochodzi imię żeńskie *Anuncjata* i jego warianty, o czym piszę w innym miejscu³. H. Ćwikliński (EK I 633–634) wyszczególnia 1 zakon męski i 3 żeńskie. Oto one: 1) *Annuncjaci* – włoski zakon rycerski założony w 1364 roku przez hrabiego Sabaudii Amadeusza VI dla obrony Kościoła przed Turkami i zatwierdzony przez papieża Urbana V, miał własny order: gwiazda ze sceną zwiastowania Najświętszej Maryi Panny, uznany od roku 1720 za odznaczenie państwowe jeszcze w XX wieku; 2) *Annuncjatk* – również włoskie zgromadzenie zakonne, założone w roku 1408 w Pawii przez 3 nabożne panie dla opieki nad chorymi z regułą św. Augustyna, w roku 1439 zatwierdzone przez papieża i poddane przez św. Piusa V jurysdykcji biskupów ordynariuszy; czynne do dziś we Włoszech; 3) *Ordine dell’Annunziata* – kontemplacyjne zgromadzenie zakonne, założone w roku 1501 w Bourges przez św. Joannę z Valois i oparte na regule św. Franciszka z Asyżu, zatwierdzone przez papieża Aleksandra VI; jego celem było naśladowanie licznych cnót Najświętszej Maryi Panny, od roku 1932 podlegają biskupom ordynariuszom; obecnie czynne we Francji, Belgii i Anglii; 4) *Siostry Zwiastowania, Suore della SSW. Annunziata* – zgromadzenie zakonne założone w roku 1604 w Genui przez bł. Wiktoryę Fornari i Bernardina Zanoni SJ i zatwierdzone tegoż roku przez Klemensa VIII; siostry przyjęły regułę św. Augustyna, ścisłą klauzurę, trudniły się wyrobem szat liturgicznych dla ubogich kościołów; dotąd czynne. – Od podstawy męskiej z *annuncjat* z sufiksem *-ka* w l. poj., *-ki* w l. mn.

Antonianki od Chrystusa Króla III Zakonu Regularnego św. Franciszka z Asyżu, *Congregatio Sororum Antonianarum a Christo Rege III Ordinis S. Francisci Assisiensis*, OFMObs, założone w roku 1933 przez bł. Anastazego Pankiewicza (1882–1942), beatyfikowanego przez Jana Pawła II i 3 nabożne panie w Łodzi: J. Galczak, W. Bakalarską i W. Bartkowiak, erygowane kanonicznie w roku 1959 przez biskupa M. Klepacza; zakonnice opiekują się samotnymi matkami i kobietami w podeszłym wieku, dziećmi matek pracujących oraz prowadzeniem gospodarstw w domach prywatnych i w instytucjach (J. Bar,

³ E. Breza, *Imiona od nazw atrybutów i świąt Matki Bożej*, „Onomastica” LIV, 2010, s. 139–178.

EK I 668, LZ 150–151). Za swego patrona przyjęły św. *Antoniego* Padewskiego : **Antonianie** to w III i IV wieku grupy *anachoretów*, prowadzące życie według wskazówek św. *Antoniego* Pustelnika; od średniowiecza katolickie zakony i zgromadzenia zakonne obrządków wschodnich i zachodnich, które przyjęły regułę przypisywaną św. Antoniemu Pustelnikowi (A. Szafranski, B. Wilk, EK I 667). Wyróżnia się tu aż 7 grup. W tych zakonach stwierdzamy zależność słowotwórczą, tj. *Antoni Pustelnik* dla *antonianów* : *Antoni Padewski* dla *antonianek*; nazwa jest bowiem wynikiem uniwerbizacji łac. zestawienia słowotwórczego (*sorores*) **Antonianae**; łac. przymiotnik *Antonianae* od s. *Antonius* (*Patavinus*) ‘św. Antoni Padewski’; są to więc nazwy homonimiczne. Nazwę można interpretować zatem podwójnie: od podstawy *Antoni* (Padewski) z przyrostkiem rozszerzonym *-anka* w l. poj. bądź *-anki* w l. mn. lub też od *antonianie* z sufiksem prostym *-ka* w l. poj. czy *-ki* w l. mn.

Asumpcjonistki (Kowal 38–39, J. Ogłoska, EK I 1015) to gałąź żeńska wśród asumpcjonistów, a wyróżnia się aż 5 francuskich rodzin zakonnych żeńskich, z których **Siostry św. Joanny d’Arc** powstały w roku 1914 w USA; ich założycielami lub współzałożycielami byli **Asumpcjoniści** (*Congregatio a Assumptione BMV*), zwani inaczej **Augustianie od Wniebowzięcia Matki Bożej**, *Augustiani ab Assumptione* (AA) /*Pia Societas Presbyterorum ab Assumptione*, założeni przez ks. J. d’Alzon w roku 1840 we francuskiej diecezji Nîmes dla odrodzenia szkolnictwa wyższego zgodnie z zasadami św. Augustyna i św. Tomasza z Akwinu, zjednoczenia Kościołów wschodnich z Kościołem katolickim, apostołstwa prasy (dzieło tzw. „Dobrej Prasy”, gazeta „La Croix” ‘Krzyż’), kształcenia chłopców i duszpasterstwa marynarzy; dekret pochwalny (*decretum laudis*) otrzymali w roku 1857, zatwierdzenie w 7 lat później. Od przywileju **wniebowzięcia**, po łacinie *Assumptio Beatae Mariae Virginis*, obchodzonego 15 VIII w dawnym Kościele jako **zaśnięcie**, po grecku *koimēsis* od *koimáō* ‘położyć do snu’, ‘zasnąć’, z tego żargonowe *kimać* i *kimka* ‘noc’, a więc ‘czas, w którym się *kima*’, przełożone na łac. *Dormitio Beatae Mariae Virginis* ‘Zaśnięcie NMPanny’ od *dormio*, *-ire*, *-ivi*, *-itum*; święto w ludowej tradycji nazywane *Matki Boskiej Zielnej*, w prawosławiu nadal Zaśnięcie (*Uspienije Prieswiatoj Bogarod’icy*), w katolicyzmie od 1 XI roku 1950, tj. bulli *Munificentissimus Deus* papieża Piusa XII dogmat (EB 141–142). Por. imię żeńskie *Asumpta* od tego przywileju i święta oraz nazwisko *Uspieński* i jego warianty (Kowal 38–39, Um II 498).

Augustianki to zakony i zgromadzenia żeńskie, oparte na regule św. *Augustyna*, prowadzące życie kontemplacyjne lub czynne. J. Kowalczyk (EK I 1082–1084, LZ 155) wylicza tu wiele rodzin: 1) Drugi Zakon św. Augustyna z II wieku; 2) Augustianki szpitalne z 7 domami i 3) nowe zgromadzenia w liczbie ok. 50 rodzin (zob. *Augustianie*). Nazwa powstała regularnie przy użyciu feminatywnego przyrostka *-ka* w l. poj., *-ki* w l. mn. od *augustianie*.

Barnabitki, Antoni Maria Zaccaria w roku 1530 przy pomocy hrabiny Guastalla (zm. w roku 1559) założył także (obok barnabitów, zob.) zgromadzenie **panien anielskich** (*Sorores angelicae*), czyli *barnabitki* (Kowal 45–46, Um II 122, Z. Pięta, EK II 38–39). Nazwa *barnabita* poszła od kościoła św. *Barnaby* w Mediolanie, przy którym się gromadzili zakonnicy, a więc od imienia *Barnaba* za pomocą przyrostka *-ita*, jak *jezuita*, *joannita*, *karmelita*; forma żeńska od formy męskiej regularnie za pomocą przyrostka *-ka* w l. poj. i *-ki* w l. mn.

Angelitki, nazywane inaczej **barnabitki** (zob.) i **gwastalki**, oficjalnie **Angeliche di S. Paolo** – żeńskie zgromadzenie zakonne, założone ok. roku 1530 w Mediolanie przez św. An-

toniego Marię Zaccarię i Ludovicę Torelli o regule św. Augustyna, w roku 1557 zreorganizowane według zaleceń Soboru Trydenckiego, zniesione roku 1810 dekretem Napoleona, wskrzeszone przez barnabite P. Mauri. Działalność ich wysoko oceniał św. Karol Boromeusz (szerzej J. Misiurek, EK I 548–549). – Nazwa z wł. *angelo* ‘anioł’ z suf. *-ita*, tj. *angelita* z polskim sufiksem *-ka* w l. poj., *-ki* w l. mn. w funkcji feminatywnej. Przypomnieć wypada, że *angelici* to także 1) sekta chrześcijańska, której członkowie oddawali cześć boską aniołom i przypisywali im dzieło stworzenia świata oraz 2) sekta monofizycka z końca VI wieku (szerzej zob. Cz. Baran, EK I 546–547, Kowal 23–24). Nazwa *gwastalki* w EK VI 424 *gwestalki* dla mnie niejasna, nieobjaśniona także w LZ 34–35.

Bazylianki M. Szegda (EK II 144–147) definiuje ‘katolickie zakony i zgromadzenia żeńskie obrządku bizantyjskiego, oparte na regule Bazylego Wielkiego’ i wyróżnia: I. Zakon Bazylianek św. Makryny, *Ordine delle Basiliane di S. Macrina*, zakon kontemplacyjno-czynny na prawie papieskim, utworzony w roku 1951 w wyniku zjednoczenia autonomicznych dotąd klasztorów bazylianek, które przyjęły kierownictwo matki generalnej, zwanej *archimandryni*. Początek zakonowi bazylianek dała św. Makryna Młodsza, siostra św. Bazylego Wielkiego przez założenie ok. roku 360 w Annesis pod Neocezareą Pontyjską (w Azji Mniejszej) klasztoru, który przyjął regułę Bazylego W. i rozszerzał się na Egipt, Italię, państwo Franków, Hiszpanię; II. Zgromadzenia melchickie (*melchici* to chrześcijanie katolicy w Egipcie, Jougan 416) i włoskie, a wśród nich 4 podgrupy: 1) *szuwajrytki*, oficjalnie *Soeurs Basiliennes Soarites* od miejscowości *asz-Szuwajr*, skąd pochodził archimandryta Mikołaj Sajgha; 2) *salwatorianki Zwiastowania Najświętszej Maryi Pannie*, oficjalnie *Soeurs Salvatoriennes del’Annonciation*; 3) *alepinki*, oficjalnie *Soeurs Basiliennes Alépinnes* od *Aleppo*, miasta w Syrii (Jougan 27); 4) *italoalbanki*, czyli *Córki św. Makryny, Figlie di S. Macrina*: założone w roku 1821 w Mezzoiuso na Sycylii i posiadające stacje misyjne w Albanii, skąd także nazwa. Nazwa *bazylianki*, jak widać, od *bazylianie* z feminatywnym formantem *-ka/-ki*.

Benedyktynki W pobliżu klasztoru męskiego na Monte Cassino siostra św. Benedykta, założyciela *benedyktynów*, św. Scholastyka założyła klasztor żeński, który dał początek **benedyktynom** z Chełmna (Kowal 48, Um I 168–169, KIS I 394–397), obecnym także od XVI wieku (po cysterkach, modlących się tu i pracujących od XIII wieku po roku 1589 (Pelp 526) na Kaszubach w Żarnowcu. Por. także *benedyktynki* w EK XIV 622, poz. 1.

Nazwa pochodzi, jak każdy spostrzeża, od łac. imienia *Benedictus*, spolszczonego na *Benedykt*, a bezpośrednio od formy męskiej *benedyktyn*, utworzonej przy użyciu łac. przyrostka patronimicznego *-inus*: *benedictinus* zatem to ‘syn (duchowy) św. Benedykta’, por. *bernardyńni* czy *Fontinus* od *Fons* : *fons*, *-tis* ‘źródło’ na ‘tego, co w pobliżu źródła mieszkał’. LZ 160–167 wylicza nadto benedyktynki misjonarki, benedyktynki obliczanki (zob. dalej *obliczanki*) i benedyktynki sakramentki (zob. niżej *sakramentki*). Te pierwsze założyła Polka Jadwiga Józefa Kulesza w roku 1917 w Białej Cerkwi pod Kijowem, gdzie siostry prowadziły ochronkę ‘przedszkole’, zatwierdził je biskup łucki Adolf Szelażek w roku 1928, zatwierdzenie Jana Pawła II pochodzi z roku 1979. Siostry prowadzą dla chłopców upośledzonych umysłowo Dom Pomocy Społecznej w Etku, w Puławach Dom Dziecka „Promyk”.

Bernardyńni W Warszawie powstał w roku 1514 z III Zakonu św. Franciszka zakon żeński **bernardynek**, tzw. *tercjarki* (z łac. *ordo tertius*, por. kan 303); pierwszy jednak klasztor żeński *bernardynek* z kościołem św. Agnieszki powstał w Krakowie w roku 1459;

domy klasztorne bernardynek w duchu uchwał trydenckich zreformował na początku XVII wieku prowincjał Benedykt Gąsiorek, latynizowany na *Anserinus* od łac. *anser*, *-is* ‘gęś’, dziś domy bernardyńskie w Polsce tworzą federacje (Kowal 49, Um I 601, B. Migdał, EK II 315). W EK II 315 podano, że *bernardyńki* pospolicie nazywane bywają inaczej *kletki*, co wyraźną pomyłką (tzw. *literówką*), zamiast *koletki*, niesprostowaną jednak w erracie, pozwalającą na domysł za SW *kletka* w znaczeniu (kąśliwie) ‘gadudy, opowiadające niebywałe rzeczy’. Tymczasem chodzi tu o **koletki** (zob. niżej), jak poprawnie podano w EK IX 347–350 (Z. Żyźniewski, por. też KIS III 500–502), których nazwa pochodzi od bernardyńców przy ich klasztorze św. *Kolety* w Krakowie. „Przejęzyczeniem” jest tam chyba także kwalifikacja *tercjank*, który to wyraz oznacza ‘żony *tercjantów*, czyli ‘woźnych’ SJP IX 110 zamiast *tercjarki* ‘członkinie III zakonu’.

Białe Siostry (Um II 499, E. Jabłońska-Deptuła, EK II 358), założone przez kardynała K. Lavigierego (zm. roku 1892), prof. historii na Sorbonie, arcybiskupa Algieru, Kartaginy i prymasa Afryki do walki z handlem Murzynami, głodem i dla chrystianizacji, założeni wcześniej **Biali Ojcowie**, misjonarze Afryki, zgromadzenie misyjne założone w roku 1868 przez tegoż kardynała K. Lavigierego.

Cysterki, **Zakon Cysterek** po łacinie *Sacer Ordo Cisterciensis* powstałe we Francji w XII wieku, do Polski przybyły w roku 1208, sprowadzone przez św. Jadwigę Śląską, żonę Henryka Brodatego do Trzebnicy pod Wrocławiem. Były także na Kaszubach w Żarnowcu, gdzie dziś benedyktynki (M. Daniluk i inni, EK III 717–7640) : **Cystersi**, **Zakon Cystersów**, po łacinie *Sacer Ordo Cisterciensis*, SOCist, założeni w roku 1098 przez św. Roberta z Molesme, zakon nawiązujący do reguły św. Benedykta i ideału życia eremickiego ‘pustelniczego’. Powstali w miejscowości *Cistercium*, dziś to miejscowość *Citoux* pod Dijon, dlatego od tej miejscowości otrzymali polską nazwę *cysters* w l. poj. i *cystersi* w l. mn.

Dominikanki, Kolumba Białecka założyła w r. 1861 w Wielowci pod Tarnobrzegiem **dominikanki**, tj. zgromadzenie sióstr św. Dominika III zakonu do podnoszenia oświaty wśród ludu (BHKT 3*, s. 371) : **Dominikanie**, po łacinie *Ordo Praedicatorum*, OP, z czego określenie polskie Zakon kaznodziejski, założeni w roku 1215 przez Kastylijczyka, kanonika św. Dominika (Domingo) Guzmana, który oparł się na regule augustiańskiej, uzyskał jej zatwierdzenie w roku 1217 u papieża Honoriusza III, na kapitule w roku 1220 zakon przybrał charakter żebraczy (*mendicantes*), jak *franciszkanie* i późniejsi *karmelici*. W Polsce pierwszy klasztor założył biskup krakowski Iwo Odrowąż, a pierwszymi dominikanami zostali rodzeni bracia św. Jacek i bł. Czesław Odrowążowie. W Gdańsku, przy Kościele św. Mikołaja związani są z Jarmarkiem Dominikańskim. Nazwa utworzona za pomocą przyrostka *-ka* w l. poj., *-ki* w l. mn.

Duchaczki, oficjalnie **Szpitalniczki Świętego Ducha**, zwane potocznie **duchaczkami**, zakon żeński założony ok. 1175 roku przez Gwidona w Montpellier we Francji pod nazwą **Kanonicek Regularnych od Świętego Ducha de Saxia**, realizujące cel zakonu duchaków i mające wspólne z nim ustawodawstwo (K. Antosiewicz, EK IV 303, LZ 201–202). Ostatni klasztor tego zgromadzenia, zajmującego się kształceniem dziewcząt, znajduje się w Krakowie : **Duchacze**, czyli **Zakonnicy Szpitalni Ducha Świętego/Zakon Braci Szpitalnych Ducha Św.**, potem papież Innocenty III przeniósł ich do szpitala S. Spirito in Sassia w Rzymie w roku 1574; w roku 1700 przemianowany na **Kanonicy Regularni od Ducha Św.** Do Polski sprowadził ich ok. roku 1224 biskup Iwo Odrowąż i osadził w Prąd-

niku, skąd przeszli do Krakowa, pospolicie nazywani **duchaczami** lub **duchakami** (Um 456). Nazwa utworzona za pomocą przyrostka *-ka/-ki* od formy męskiej *duchacz*.

Feliantki w roku 1588 Jan de la Barrière założył gałąź żeńską zgromadzenia : **Feliantów**, jak Kowal lub **feuillantów**, jak EK – zgromadzenie zakonne, wyłonione spośród cystersów przez Jana de la Barrière w roku 1577 w klasztorze w Les Feuillans, gdzie był opatem; przyjęli surową regułę: krótki sen, posty, praca fizyczna. Nietrudno się domyślić, że nazwa poszła od opactwa *Feuillant* pod Tulużą. Opactwo przyjęło łacińską nazwę *Fu-lium* od lasu, w którym zostało założone w roku 1145, skasowani w roku 1791 (M. Daniluk, EK V 158–159, Kowal 131, Um II 156).

Filipinki, zgromadzenie żeńskie o ślubach zakonnych, sfederowane decyzją Stolicy Apostolskiej w roku 1968; do federacji wchodzi aż 7 zgromadzeń, jak filipinki **oblatki** (por. *oblaci*), Córki Naszej Pani Miłosierdzia, filipinki misjonarki nauczania i inne (zob. W. Tyka, EK V 212–213, LZ 214–215) : **Filipini** lub **oratorianie**, oficjalnie po łacinie *Congregatio Oratorii Sancti Philippi Neri*, COr – zgromadzenie kapłanów świeckich, założone przez św. Filipa z Neri (Nereusza) w roku 1558 w Rzymie (zatwierdzenie Grzegorza XIII z roku 1583) dla duszpasterstwa i pracy naukowo-piśmienniczej. W Polsce osiedlili się na Świętej Górze pod Gostyniem (rok 1668) w Wielkopolsce, istnieli nadto m.in. w Poznaniu (przy Kościele św. Małgorzaty na Śródcie) i w Kalwarii pod Warszawą. Oboczna nazwa *oratorianie* powstała od *oratorium* (etymologicznie ‘miejsce modlitwy’ od *oro*, *-are*, *-avi*, *-atum* ‘modlić się’, realnie ‘kaplica’), w którym św. Filip zbierał kapłanów i lud rzymski na nauki i modły. Nazwa powstała od *filipini* za pomocą feminatywnego formantu *-ka/-ki*. Co innego, oczywiście, śpiewaczy zespół żeński *Filipinki*, powstały w roku 1959 (rozpadł się ostatecznie w roku 1974) przy Technikum Handlowym w Szczecinie, biorący początek od pisma dla dziewcząt „Filipinka”, powstałego z inicjatywy czasopisma „Kobieta i Życie”.

Franciszkaniki, nazwane od założycielki, siostry św. *Franciszka*, św. Klary – **klaryskami**, *Zakon św. Klary*, po łacinie *Ordo Sanctae Clarae*, OSCl (szerzej R. Prejs, EK 38–43, LZ 217 i n.), założone w roku 1253 i nazwane po łacinie *Clarissae* (Jougan 113), spolszczone za pomocą przyrostka *-ka* w funkcji polszczącej, jak *mycka*, *szansonetka* od niem. *Mütze* ‘czapka’, *szansonetka* od franc. *chansonette* : **Franciszkanie** to „późniejsza nazwa zakonu założonego przez św. Franciszka z Asyżu” (1182–1226) i nazwanego przez Świętego **Zakodem Braci Mniejszych** (*Ordo Fratrum Minorum*), (Kowal 136), OFM. Był to zakon żebrzący (*ordo mendicans*). Surowy kierunek odpowiadał św. Antoniemu z Padwy, św. Bonawenturze i nielicznym innym przełożonym, ci kontynuują tzw. *obserwantów*, tj. *bernardynów* i *reformatów*, są to tzw. franciszkanie brązowi; obok nich wyróżniamy **franciszkanów konwentualnych** albo **czarnych** (*Ordo Fratrum Minorum Conventuaium*, OFMConv.), tj. przestrzegających łagodniejszej reguły.

Hieronimitki zaprezentował J. Duchniewski (EK VI 860–861), a wśród nich omówił osobno *jezuatki*, nadto 3 inne rodziny: a) Mniszki, zwane oficjalnie **Religiosas de la Orden de san Jerónimo** ‘Mniszki z Zakonu św. Hieronima’, b) **Hieronimitki od Nieustającej Adoracji**, zwane potocznie **adoratorkami** (zob.), c) **Siostry św. Hieronima** : **Hieronimici** ‘popularna nazwa kongregacji eremickich zakładanych w XIV i XV wieku w Hiszpanii i we Włoszech pod patronatem św. *Hieronima*.’ (EK VI 859–860, por. także Kowal 153–154). Nazwa powstała od *hieronimici* za pomocą feminatywnego przyrostka *-ka/-ki*.

Jezuatki, zwane także **hieronimitkami**, oficjalnie *Povere sorelle della Visitazione della Madonna* ‘Ubogie Siostry Nawiedzenia Najświętszej Maryi Panny’, *Poverine* ‘Niebożątka’ (we Florencji)/ *Suore lodato Cristo* ‘Siostry Uwielbionego Chrystusa’, po łacinie *Mulieres Pauperes Christi* ‘Ubogie Niewiasty Chrystusa’, założone zostały przez Jana Colombini wspólnie z jego kuzynką Katarzyna Colombini, zatwierdzone zostały razem z jezuitami przez papieża Urbana V w roku 1367, skasowane zostały w czasach napoleońskich, z wyjątkiem klasztoru w Lukce, który w roku 1954 włączono do Zgromadzenia sióstr Sług Chorych św. Kamila, zwanych **barbantynkami** (szerzej M. Chmielewski, M. Daniluk, EK VII 1254), hasła brak w EK i w innych wyszukiwanych przeze mnie źródłach : **Jezuaci**, zwani także **Klerykami Apostolskimi św. Hieronima**, *Clerici Apostolici sancti Hieronimi*, wł. *Poveri di Christo* ‘Ubodzy Chrystusowi’/ *Gesuati di san Girolamo* lub **Sługami Jezusowymi**, założeni przez bł. Jana Colombini z bractwa laików w II połowie XIV wieku (szerzej M. Chmielewski, M. Daniluk, EK VII 1252–1253), bogatego kupca i patrycjusza ze Sieny (zm. 1367). Zajmowali się pielęgnowaniem chorych, m.in. przygotowaniem lekarstw dla chorych i opieką nad ubogimi. Nazwa – zdaniem Um I 603 i Kowal 174 – pochodzi od pozdrowienia: „Niech żyje” lub „Niech będzie pochwalony Jezus”, zatem od im. *Jezu-* z formantem *-at*. Rozwiązani zostali w XVII wieku, w roku 1668 przez papieża Klementa IX. Nazwa utworzona za pomocą feminatywnego formantu *-ka/-ki*; oboczna nazwa *Niebożątka* budzi politowanie, wyrazy współczucia.

Joannitki, zwane także **Siostrami szpitalnymi św. Jana Jerozolimskiego** założone zostały w roku 1104 przy szpitalu św. Marii Magdaleny w Jerozolimie przez Rzymiankę Agnieszkę (lub Alix); reguła ich oparta została na regule św. Augustyna (zob. M. Daniluk, EK VIII 42) : **Joannici**, Zakon Braci Szpitalnych św. Jana Jerozolimskiego, *Fratres Hospitalales Sancti Ioannis Hierosolymitani*, od roku 1310 **Zakon Braci Rodyjskich**, od roku 1530 **Zakon Kawalerów Maltańskich**, łac. *Ordo Melitensis* lub *Ordo Equitum Hospitalarium Sancti Joannis de Jerusalem* (dlatego w EK VIII 1248 zwani *Kawalerami*) – to pierwszy chrześcijański zakon szpitalno-rycerski, założony w XII wieku w Jerozolimie (szerzej zob. M. Daniluk, EK VIII 38–46, skrót OMel, EK. Wykaz skrótów 8), Um I 400, 438, por. też Kowal 175). Nazwa od staropolskiej formy imiennej *Jan* z wcześniejszego *Joan* (a to z łac. formy *Joannes*) z suf. *-ita*; forma żeńska utworzona przy użyciu przyrostka *-ka/-ki*.

Józefitki powstały we Lwowie w roku 1884, założył je ks. Zygmunt Gorazdowski przy współpracy Salomei Adeli Danek jako zgromadzenie sióstr św. Józefa, tzw. **józefitki** do posługi nieuleczalnie chorym i ozdrowieńcom oraz dzieciom w żłobku (Zakład Dzieciątka Jezus) BHKK 3* 370) : **Józefici**, popularna nazwa aż 6 zgromadzeń zakonnych i jednego stowarzyszenia życia apostolskiego pod wezwaniem św. Józefa, **Oblubieńca Najświętszej Maryi Panny**, zajmujących się kształceniem i wychowaniem młodzieży oraz działalnością misyjną (EK VIII 173–175, Kowal 176). Według LZ 239 ma to być zgromadzenie obrządku bizantyjsko-ukraińskiego, założone w roku 1898 w Cebłowie (Małopolska) przez ks. Cyryla Sieleckiego o oficjalnej nazwie **Zgromadzenie Sióstr Świętego Józefa Oblubieńca Najświętszej Maryi Panny**, po łac. *Congregatio Sororum Sancti Joseph Sponsi Beatae Mariae Virginis*. Nazwa pochodzi od *józefita* (*-ci*) z feminatywnym formantem *-ka/-ki*. Por. *Murialdyni*.

Kalwarystki, oficjalnie Siostry Naszej Pani Ucieczki z Góry Kalwarii, *Suore di Nostra Signora del Rifugio in Monte Calvario*, zgromadzenie na prawie papieskim, założone

w roku 1631 w Genui przez Virginię Centurione Bracelli 1587–1651) dla czci Męki Pańskiej razem z Najświętszą Maryją Panną; w Polsce od roku 1993 (J. Duchniewski EK VIII 424, gdzie dalszych 5 zgromadzeń zwanych kalwarystkami), natomiast u LZ 240 to **Kalwarianki**, oficjalnie **Zgromadzenie Córek Naszej Pani na Górze Kalwarii : Kalwaryści**, po łacinie *Instituti* (winno być *Institutum Sororum Dominae Nostrae in Monte Calvariae* ze skrótem FNSMC : **Kapłani z Góry Kalwarii**, *Prêtres du Calvarie*, *Prêtres de Notre-Dame de Calvaire*, kleryckie zgromadzenie zakonne, złożone przez ks. Huberta Charpentiera (1556–1650), który w górzystym terenie, przynależnym do parafii zorganizował Kalwarię w Pirenejach i dla jej obsługi powołał wspólnotę kapłanów, uzyskał zatwierdzenie statutów u ordynariusza diecezji Lescar i króla Ludwika XIII; przetrwali oni do czasów rewolucji francuskiej (J. Duchniewski, EK VIII 425). Forma żeńska powstała od męskiej *kalwarianie* czy *kalwaryści* przy użyciu przyrostka *-ka/-ki*.

Zakon **Kamedulek**, łac. *Ordo Monialium Camaldulensium*, OCam istnieje w Polsce od roku 1949 w Złoczewie pod Sieradzem, założył je jednak w roku 1085 w San Pietro di Luco pod Florencją Rudolf, przeor Camaldoli (M. Daniluk, EK VIII 446) : **Kameduli**, których założył św. Romuald (zm. 1027 r.), przedstawiciel książąt z Rawenny, organizując ok. roku 1012 osadę eremicką w *Campus Maldoli*, co przeszło w *Camadoli* pod Arezzo; owo *Camadoli* Polacy przejęli jako *kameduli* i tak funkcjonują oni w Polsce, sprowadzeni tu w roku 1603 przez Mikołaja Wolskiego, marszałka nadwornego Zygmunta III i osadzeni w Woli Justowskiej pod Krakowem (por. Um I 335, Kowal 180–181, M. Daniluk, EK VIII 439–443, LZ 241). Nazwa utworzona od zakonu męskiego *kameduli* z feminatywnym suf. *ka/-ki*.

Kapucynki W roku 1528 w Neapolu klaryska Laurencja Longa założyła pierwszy klasztor **kapucynek** na surowszej regule św. Klary (Um II 123, Kowal 185, J. Bartoszewski, J. Duchniewski, EK VIII 732–746, LZ 245) : **Kapucyni**, po łacinie *Ordo Fratrum Minorum S. Francisci Capucinatorum*, OFM Cap. Jougan 91 podaje także *Capulatorum Minorum Familia* ‘rodzina zakonna kapucynów’ to odłam franciszkanów, który wrócił do pierwotnej surowej reguły św. Franciszka z Asyżu pod przewodnictwem o. Mateusza Basi; otrzymał on w roku 1526 (według innych 1528) od papieża Klemensa VII zezwolenie na noszenie habitu z dłuższym i spiczastym kapturem, a od roku 1619 istnieją już jako samodzielny zakon. Powołanie swoje widzą w głoszeniu kazań i prowadzeniu misji krajowych i zagranicznych. Noszą brązowe habitury i brody (*viri barbati*). Od owego dłuższego charakterystycznego kaptura, zwanego po łacinie *caputium*, *-ii* nazwani zostali *caputini*, z czego polskie *kapucyn*, w l. mn. *lapucyni*. Regularnie z sufiksem *-ka/-ki* od formy męskiej *kapucyn*.

Karmelitanki, zakon założony we Francji w roku 1452, odróżniający karmelitanki bose i trzewiczkowe. Pierwsi karmelici przybyli do Polski w roku 1419, najstarszymi klasztorami są domy w Gdańsku (dziś w Gdańsku i w Sopocie), Krakowie, Bydgoszczy i w Poznaniu. Karmelicie bł. Szymonowi Stockowi (zm. 1265), Anglikowi przypisuje się początek różańca św.; obok dominikanów i franciszkanów byli 3. zakonem żebrzącym (*mendicantes*). Na zachodzie Europy uzyskali zatwierdzenie od Innocentego IV w roku 1245 (Kowal 186, Um II 465, B. Panek, W. Kolak, J. Duchniewski, Cz. Gil, J. Filek, M. Daniluk EK VIII 804–850, por. także *karmelitanki* w EK XIV 624, poz. 13) : **Karmelici**, oficjalnie zwani **Zakon Braci Najświętszej Maryi Panny z Góry Karmel**, po łacinie *Ordo Fratrum Beatissimae Mariae Virginis de Monte Carmelo*, OCarm, zakon żebrzący

(*ordo mendicans*), powstały na górze *Karmel* (z hebr. nazwa znaczy ‘ogród, sad’) w północnej Palestynie. Dziś dzielą się na 3 rodziny: 1) **karmelitów bosych**, po łacinie: *Ordo Carmelitarum Discalceatorum /Decalceatorum*, OCD, przestrzegających surowej reguły: wyrzeczenie się mięsa, sen na desce pod wełnianym kocem; 2) **karmelitów trzewiczkowych**, przestrzegających reguły złagodzonej i 3) **tercjarzy**.

Nazwa *karmelita* utworzona została od nazwy góry *Karmel* z sufiksem *-ita* < łac. *-ita* < gr. *-itēs*, por. *jezuity*, *joannita*, *michaelita*. Nazwa *karmelitanka/-ki* powstała od formy męskiej *karmelita* przy użyciu przyrostka *-anka/-anki*; spodziewać by się należało formy *karmelitka/-karmelitki*.

Kartuzki (tak moim zdaniem słusznie Um, *kartuzjanki* Daniluk w EK VIII 922, co nawiązuje do łacińskiej formuły *Carthusiani, -orum, Ordo Carthusianorum* (Jougan 93). Szerzej zob. Ks. P. Czaplewski, *Kartuzja kaszubska*, Gdańsk 1966. Por. także Um I 452, Kowal 187, M. Daniluk i in., EK VIII 915–923, powstały w XII wieku. : **Kartuzi**, *Ordo Cartusienis*, OCart założeni zostali przez kanonika reimskiego, św. Brunona (ok. 1030–1101) w roku 1084 we francuskiej miejscowości *Chartreuse* pod Grenoble, zlatynizowanej do postaci *Carthusia*; *kartuzjami* nazywano cały kompleks budynków klasztornych, tj. kościół (najczęściej z dachem w formie trumny), domki mnisze z otaczającymi je ogródkami, zabudowania rzemieślnicze i gospodarcze, łącznie ze służbą osób świeckich. Nazwa zatem ostatecznie od nazwy francuskiej miejscowości *Cahrtreuse*, bezpośrednio od formy zlatynizowanej i zapelatywizowanej, tj. ‘przeszłej do roli wyrazu pospolitego’ *kartuzja* na pojedynczego zakonnika *kartuz*, w l. mn. *kartuzi*, do czego w opozycji pozostaje nazwa miejscowości (typu rodowego) *Kartuzy*, po kaszubsku *Kartuze*, tradycyjna nazwa mieszkańca to *kartuzjanin* (tak o swoim bracie Joachimie J. Wybicki), mieszkanki *kartuzjanka*, wszystkich mieszkańców *kartuzjanie*, proponowana przez normatywistów: *kartuziak*, *kartuziaczka*, *kartuziaczy*.

Komboniani, ks. D. *Comboni* założył w roku 1872 w Montorio pod Weroną, oficjalnie obocznie *Misjonarki Czarnego Łądu, Pobożne Matki dla Afryki, Siostry Misjonarki z Werony*, po włosku *Pie Madri della Nigrizia*, zatwierdzone ostatecznie przez Stolicę Apostolską w roku 1912 (J. Duchniewski, EK IX 436). Nazwa, jak nietrudno się zorientować, od nazwiska założyciela *Comboni* już z polskim formantem *-anin* w l. poj. i *-anie* w l. mn. : **Kombonianie**, oficjalnie *Misjonarze Kombonianie Serca Jezusowego*, po łacinie *Missionarii Comboniani Cordis Jesu*, MCCI – misyjne zgromadzenie zakonne na prawie papieskim, założone w r. 1867 w Weronie przez Daniela *Comboniego*, beatyfikowanego 17 III 1996, przygotowujące misjonarzy do pracy w Afryce; stanowi ono kapłański instytut misyjny. Nazywają się inaczej *Ojcami z Werony*. Do Polski, Warszawy przybyli w roku 1986 (J. Duchniewski, EK IX 435). Rodzina żeńska z formantem feminatywnym *-ka/-ki*.

Koncepcjonistki, M. Daniluk (EK IX 542) mówi o **koncepcjonistkach** jako „popularnej lub oficjalnej nazwie żeńskich instytutów zakonnych pod wezwaniem niepokalanego poczęcia Najświętszej Maryi Panny” i do najbardziej znanych zalicza: a) **koncepcjonistki franciszkanki** założone w roku 1484 w Toledo przez Beatrycę *Silwę Meneses* przy wsparciu królowej hiszp. Izabeli I, najpierw o regule benedyktyńskiej, potem franciszkańskiej klarysek, składały m. in. 4. ślub klauzury; b) **koncepcjonistki misjonarki od nauczania** – zgromadzenie na prawie papieskim, założone w roku 1892 przez Marię *del Carmen Salés y Barangueras* (zm. 1911) z domem generalnym w Madrycie : **Koncepcjoniści**, po łacinie *Congregatio Filiorum Immacuatae Conceptionis*, CFIC, ‘Synowie Niepokalanego

Poczęcia Najświętszej Maryi Panny' – zgromadzenie zakonne na prawie papieskim, złożone z braci zakonnych i kapłanów. Założeni zostali w Rzymie przez ks. Luigiego Marię Montiego (zm. 1900) w celu opieki nad chorymi w szpitalu Duchy Św.; do usunięcia przez władze świeckie w roku 1889 jako wyraz czci dla Najświętszej Maryi Panny ogłoszonej w roku 1854 Niepokalanie Poczętą; zatwierdzeni ostatecznie w roku 1906 (zob. M. Daniluk, EK IX 543). Nazwa od łac. rzeczownika (tematu *koncepcjon-*) *conceptio*, *-onis* 'poczęcie' przejętego do polszczyzny jako *koncepcja* i notowanego dopiero przez SW z początku XX wieku z sufiksem *-ista*. Dodać można, że w polszczyźnie mówi się o *niepokalanym poczęciu Najświętszej Maryi Panny*, nie o *niepokalanej koncepcji*. Współcześnie *koncepcja* to 'ogólny zarys, plan działania, wykonania, rozwiązania czegoś; pomysł, projekt, schemat' SJP D I 400.

Marianistki, Córki Maryi Niepokalanej, *Filles de Marie Immaculée*, FMI, założone w roku 1816 w Agen (Francja) przez A. de Trenquelléon dla prowadzenia działalności apostolskiej wśród ludności wiejskiej (szerzej M. Daniluk, EK XI, 1355–1356) : od gałęzi męskiej **marianiści** za pomocą feminatywnego sufiksu *-ka/-ki*, zwani inaczej **Towarzystwo Maryi**, łac. *Societas Mariae*, SM – kleryckie zgromadzenie zakonne, założone w roku 1817 w Bordeaux przez ks. G.J. Chaminade'a, którego członkowie składają 4. ślub oddania się w sposób trwały i nieodwołalny (*votum stabilitatis*) na służbę Maryi, zatwierdzeni przez papieża roku 1838, por. hasło *Marianie* i *Kapłani mariańscy*.

Marystki założyła Jeanne Marie Chavoin, zatwierdzenie papieskie nastąpiło w roku 1884 (szerzej zob. M. Daniluk, EK XII 113–115, Jougan 141, poz. 15) : **Maryści**, popularna nazwa dwóch odrębnych zgromadzeń zakonnych: ojców i braci, utworzonych w ramach Stowarzyszenia Maryi, utworzonego w roku 1816 z kapłanów wyższego seminarium duchownego w Lionie dla duchowego odrodzenia Francji i ewangelizacji terenów misyjnych. Pierwsze to Ojcowie Maryści, franc. *Société de Marie*, założeni w roku 1818 w Fourvière przez J. C. Colina, zatwierdzeni przez papieża Grzegorza XVI, pracujący na misjach w wielu krajach Europy, USA i Meksyku; Drugie to bracia, po francusku *Petits Frères de Marie*, łac. *Institutum Fratrum Maristarum a Scholis*, FMS (EK. Wykaz skrótów 8), założeni w roku 1817 w La Valla przez Marcelina Champagnata, ojca marystę, który zorganizował grupę braci do nauczania i wychowywania młodzieży wiejskiej, zatwierdzenie papieskie otrzymali dopiero w roku 1863. Nazwa utworzona za pomocą suf. *-ka/-ki* od formacji męskiej *marysta*.

Murialdynki, EK XIII 513 odsyła spod hasła *murialdynki* do Józefa Oblubieńca (IV B 2, 30), gdzie (EK VIII 147) nazwa wł. *Murialdine di san Giuseppe*, założone w roku 1948 w Turynie przez ks. I. Casarila, zajmujące się chrześcijańskim wychowaniem dziewcząt, na terenach misyjnych także opieką nad chorymi w szpitalach i ambulatoriach (EK VIII 147). Nazwa utworzona od rodziny męskiej – *murialdyni* za pomocą przyrostka *-ka*, w l. mn. *-ki*.

Michaelitki (LZ 87, 282 pisze *micchali* i *micchaltki* od przyjętej w Polsce formy imienia anioła *Michał*) założył ks. Markiewicz w Miejscu Piastowym (Um II 504) : **Michaeli-ci**, oficjalna nazwa łacińska *Societas Sancti Michaelis Archangeli*, SSMA, (E. K. Wykaz skrótów 7), z czego polska nazwa Towarzystwo św. Michała Archanioła (Jougan 142), założone zostało w roku 1897 na wzór salezjański przez ekssalezjanina bł. ks. Bronisława Markiewicza (1842–1912) w Miejscu Piastowym pod Krosnem, zatwierdzeni w roku 1921 dla kształcenia chłopców w rzemiosłach, rolnictwie i kupiectwie lub w gimnazjach. Nazwa

pochodzi od imienia archanioła *Michała*, po łacinie *Michael* (z hebr. *mīkhāēl* ‘*Quis ut Deus, któż jak Bóg*’) z sufiksem *-ita* w l. pol. z regularną formą l. mn. *-i*: *michaelici*. Homonimiczny termin *michaelici* oznacza ‘heterodoksyjny ruch w Kościele etiopskim w wiekach XV i XVI (o czym zob. B. Modzelewska, EK XII 790).

Norbertanki Obserwuję, że u narodów sąsiednich i poza Pomorzem w częstszym użyciu jest nazwa *premonstratensi* i *premonstratenski*, na Pomorzu *norbertanie* i *norbertanki* w odniesieniu do zakonnic z Żukowa pod Gdańskiem. Norbertanki bowiem, czyli siostry kanoniczki regularne zakonu premonstratensów / białe kanoniczki św. Norberta, *Ordo Praemonstratensis*, OPraem powstały już w roku 1120 jako zakon podwójny z pobożnych kobiet towarzyszących norbertanom w działalności ewangelizacyjnej, zatwierdzenie otrzymały w roku 1126 od Honoriusza II. Do Polski przybyły w roku 1162 do klasztoru na Zwierzyńcu pod Krakowem, skąd wyszła bł. Bronisława, w roku 1229 powstały domy w Imbramowicach, z roku 1265 pochodzi ich menologium ‘księga zmarłych’ z Wrocławia, do Żukowa przybyły w roku 1209 ze Strzelna na Kujawach do klasztoru ufundowanego przez księcia Mściwoja I (Pelp 765). : Norbertanie przybyli już w roku 1124 do Kościelnej Wsi i Ołbina pod Wrocławiem, oficjalnie nazwani **Zakon Kanoników Regularnych Premonstratensów**, *Candidus et Canonicus Ordo Praemonstratensis*, OPraem – zakon kanoników regularnych reguły św. Augustyna (z elementami reformy w Cluny i cysterskiej), założony w roku 1120 przez św. Norberta (1088–1134) dla pracy misyjnej (Kowal 250, Um I 455, J. Szczęsna, EK XIII 1384–1392, LZ 301–302). Pierwszy klasztor założył w roku 1120 (i tegoż roku zatwierdzony przez Honoriusza II) we francuskiej dolinie skalistej *Prémontré*, po łacinie *Premonstratum*. Od imienia założyciela nazywani są *norbertanami* : *Norbert* z sufiksem *-anin* wskazujący w łacinie na wyzwoleńców i adoptowanych ‘synowie (duchowi) św. Norberta’, a od łacińskiego przymiotnika od nazwy miejscowej *Praemonstratum* – *Praemonstratensis* – **premonstratensami**.

Orionistki, czyli oficjalnie **Zgromadzenie Sióstr Małych Misjonarek Miłosierdzia**, łac. *Congregatio Sororum Parvarum Missionariorum a Misericordia*, założone w roku 1915 w Tortonie (w Piemontie) przez Luigiego Orione w celu opieki nad biednymi i opuszczonymi (I. Jastrzębska, EK XIV 791) z domem prowincjalnym w Zalesiu Górnym, gm. Piaseczno pod Warszawą : **Orioniści**, zwani oficjalnie **Małe Dzieło Boskiej Opatrzności**, łac. *Parvum Opus Divinae Providentiae* lub *Filii Divinae Providentiae* ‘Synowie Bożej Opatrzności’, z czego skrót FDP. Założeni zostali w roku 1903 (według EK XIV 791 rok 1893) przez sługę Bożego ks. Alojzego Orione; działają wśród ludności poprzez zakłady wychowawcze, dobroczynne, pierwszą placówką w Polsce był Dom Misyjny św. Trójcy w Zduńskiej Woli, powstały w roku 1924, obecnie ma zakłady w Kaliszu nad Prosną i we Włocławku (zob. RDW 404–405). Nazwa zatem pochodzi od nazwiska *Orione* z sufiksu *-ista*, por. *asumpcjoniści*, *pasjoniści*, *redemptoryści*, *trapiści*; forma żeńska przy użyciu feminatywnego sufiksu *-ka/-ki*.

Pal(ł)otynki, święty Wincenty Palloti (1795–1850), apostoł Rzymu i założyciel **pal(ł)otynów** założył także rodzinę żeńską *pal(ł)otynki*, sam działał wśród młodzieży, chorych i więźniów, którym w roku 1834 założył Zjednoczenie Apostolstwa Katolickiego, stowarzyszenie księży nazwane *Pia Societas Missionum* ‘Pobożne Towarzystwo Misyjne’, potem (i dziś) Stowarzyszeniem Apostolstwa Katolickiego ‘*Societas Apostolatus Catholici*’, SAC. Członkowie nie składają ślubów, lecz przyrzeczenie życia wspólnego w czystości, ubóstwie i posłuszeństwie oraz pozostawania w zgromadzeniu i nieprzyjmowania godności

kościelnych; prowadzą życie wspólne na wzór III Zakonu św. Franciszka, pomagają zwłaszcza na misjach zagranicznych. Do zgromadzenia należą także tzw. **agregowani** (z łac. *aggregare* ‘dołączyć, skupić’, ostatecznie od łac. *grex, greg-is* ‘trzoda’), tj. ‘dołączeni’, czyli duchowni i świeccy wspierający dzieła zgromadzenia. Do Polski przybyli w roku 1907, prowadzą także działalność wydawniczą w Poznaniu, a w Warszawie wydają od roku 1927 „Przegląd Katolicki”. Nazwa jest adaptacją łacińskiego określenia *pallotinus* od *Palloti* z patronimicznym sufiksem *-inus* ‘syn (duchowy) św. W. Pallotego’ (Um II 499, Kowal 269, KIS VI 169, LZ 313–314).

Pasjonistki założył św. Paweł od Krzyża w roku 1771; oddają się życiu kontemplacyjnemu, por. także KIS IV 564–566, EK. Wykaz skrótów 7 z nazwą *Zgromadzenie Sióstr Męki Pańskiej*, EK XIV 1437, LZ 317–318, po łacinie *Congregatio Sororum Passionis Domini Nostri Jesu Christi* : **Pasjoniści** (po łacinie *Clerici exalceati Sanctissimae Crucis et Passionis* CP ‘Kapłani bosy Krzyża św. i Męki Pańskiej Pana naszego Jezusa Chrystusa’, *Congregatio Passionis Jesu Christi*, założeni przez św. Pawła od Krzyża (1694–1775) w roku 1725 (Kowal 276, według Um II 330 roku 1737 powstał pierwszy dom zakonny w Orbetello, nazwany *Ritiro* ‘odosobnienie’, (w EK. Wykaz skrótów 7 nazwani *Congregatio Passionis Jesu Christi*, CP ‘Zgromadzenie Księży Pasjonistów’), w programie mają prowadzenie misji ludowych i szerzenie nabożeństwa do kultu Krzyża i Męki Pańskiej (na habitach noszą wizerunek krzyża na tle serca z napisem *Iesu Christi Passio* ‘Męka Jezusa Chrystusa’, składają w tym przedmiocie specjalny, czwarty ślub, od roku 1923 są także w Polsce, pierwszy ich dom powstał w Przasnyszu. Nazwa pochodzi od łac. rzeczownika *passionista, -ae* ‘członek zakonu *pasjonistów*’, ostatecznie *Passio, -onis* ‘Męka Pańska’ (Jougan 463), forma żeńska przy użyciu feminatywnego przyrostka *-ka/-ki*.

Pijarki, oficjalnie **Instytut Córek Maryi Sióstr Szkół Pobożnych**, *Institutum Filiarum Mariae Scholarum Piarum*, zgromadzenie habitowe (siostry składają 4. ślub: nauczanie) założone w roku 1829 przez św. Paulę Montal w Hiszpanii dla ratowania rodzin przez nauczanie i wychowanie dzieci oraz młodzieży na różnych poziomach, kanonizowaną przez Jana Pawła II w roku 2001 (LZ 323) : **Pijarzy** (po łacinie *Ordo Clericorum Regularium Pauperum Matris Dei Scholarum Piarum*, SP ‘Zakon Kleryków Regularnych Ubogich Matki Bożej Szkół Pobożnych’, podawane niekiedy jako *Patres Scholarum Piarum* ‘Ojcowie Szkół Pobożnych’ Um II 157), założeni przez uczzonego kapłana hiszpańskiego św. Józefa z Calasanza (1556–1648), nazywanego w sposób spolszczony *Kalasanty* lub *Kalasanty* ze zlatynizowanej formy *Calasantius* od *Calasanza*, zamku pod *Patralta* w Aragonii, w Hiszpanii. Forma żeńska powstała przy użyciu feminatywnego sufiksu *-ka/-ki*.

Rosminianki jako żeńska gałąź zgromadzenia istnieją od roku 1831; łączą one ducha kontemplacji z dziełami miłosierdzia: prowadzą przedszkola dla dzieci, zakłady wychowawcze dla dziewcząt oraz instytuty wiedzy religijnej dla kobiet. Mają swe domy we Włoszech i w Anglii (Kowal 328) : **Rosminianie** – członkowie zgromadzenia zakonnego, założonego przez ks. Antoniego *Rosminiego* (1797–1855) w roku 1828 w Domodossola, zwanego inaczej *Instytutem Miłości*, które poświęca się pracy rekolekcyjnej i misyjnej oraz prowadzi zakłady poprawcze dla zaniedbanych chłopców. Dopowiedzieć trzeba, że wiele też filozoficzno-religijnych wspomnianego ks. A. Rosminiego, zwanych *rosminianizmem* zostało potępionych przez Kościół (Kowal 329, por. także Um II 384). – Nazwa utworzona za pomocą przyrostka *-ka/-ki* od formy męskiej *rosminianie*.

Saletynki, oficjalnie **Zgromadzenie Sióstr Matki Bożej**, po łacinie *Congregatio Sororum Dominae Nostrae a La Salette*, SNDS, zgromadzenie powstało w roku 1962 z połączenia dwóch gałęzi: sióstr misjonarek i sióstr wynagrodzicielek z La Salette, aprobata tej fuzji nastąpiła w roku 1965, w Polsce od roku 2002 (LZ 336). – Nazwa utworzona od *saletyni* przy użyciu feminatywnego przyrostka *-ka/-ki*.

Salezjanki, tak pospolicie zwane, oficjalnie *Córki Maryi Wspomożycielki*, po łacinie *Congregatio Filiarum Mariae Auxiliatricis*, FMA, mają dom zakonny w Rumi, założone zostały, jak gałąź męska, również przez św. Jana Bosco : **Salezianie**, oficjalnie: *Księża Salezianie. Towarzystwo Świętego Salezego*, w skrócie SDB = *Societas Don Bosco*, założone w roku 1857 przez św. Jana Bosko (1815–1888) w Turynie dla wychowania chłopców w różnych rzemiosłach, do Polski sprowadzeni w roku 1898, osiedli najpierw w Oświęcimiu, dziś czynni we wielu miejscowościach Polski, w archidiecezji gdańskiej w Gdańsku-Oruni i dwa domy w Rumi. Salezjaninem był kardynał August Hlond (1881–1948). Nazwa utworzona została od Santo Francesco di **Sales**, zlatynizowane do postaci **Salesius**, po polsku *Salezzy*; do tego dodany został przyrostek *-janin* (Um II 497, Kowal 335, LZ 337); forma żeńska regularnie przy użyciu feminatywnego sufiksu *-ka/-ki*.

Salwatorianki, oficjalnie **Zgromadzenie Sióstr Boskiego Zbawiciela**, *Sorores Divini Salvatoris*, SDS, habitowe zgromadzenie zakonne, założone 8 XII 1888 przez ks. Franciszka od Krzyża Jordana i bł. Marię Teresę von Wüllenweber (Maria od Apostołów), w Polsce od roku 1926 : **Salwatorianie**, po łacinie *Societas Divini Salvatoris*, SDS, założeni w Rzymie w roku 1881 przez Niemca, ks. Jana Jordana (zm. 1918) dla wychowania młodzieży, misji krajowych i zagranicznych, głoszenia rekolekcji (Um II 500, Kowal 336, Jougan 141, poz. 29, LZ 339), mają dom w Krakowie i w Trzebini pod Krakowem. Nazwa pochodzi od łac. rzeczownika *Salvator* ‘Zbawiciel’ = Chrystus) z polskim sufiksem *-anin*, por. *dominikanie*, *marianie*. Forma żeńska powstała za pomocą regularnego przyrostka *-ka* w l. poj., *-ki* w l. mn.

Skalabrynianki, rodzina żeńska wobec męskiej **Skalabrynianie**, tj. potocznej nazwy *Misjonarzy św. Karola Boromeusza*, po łacinie *Congregatio Missionariorum a Sancto Carolo* – *skalabrinianie*, CS (EK. Wykaz skrótów 7, EK XII 1248, poz. 34, EK VIII (K. Kuźmak s.v. Karol Boromeusz, poz. III 3 „misjonarze św. K.[arola], zw.[ani] (od nazwiska założyciela) *skalabrinianie*, jak również żeńskie zgrom.[adzenie] > *skalabrinianki*. Jougan 426, poz. 13 podaje *Misjonarze św. Karola. Scalabrinianie, Pia Societas Missionariorum a S. Carolo pro Italis Emigratis*, PSSC) założył je w roku 1887 biskup Piacenzy (we Włoszech) Giovanni B. *Scalabrini* (BHKK 3* 272). Nazwa więc od nazwiska założyciela Włocha *Scalabrini* przy użyciu przyrostka *-anie* w l. mn., *-anin* w l. poj., od tegoż za pomocą przyrostka *-ka/-ki* odpowiednik żeński; o założycielu w dostępnych opracowaniach niczego nie spotkałem, a EK zapowiada osobne hasło. Po polsku obie rodziny, tj. męska i żeńska winny się pisać przez *-y*.

Sercanki, oficjalnie **Służebnice Najświętszego Serca Jezusowego**, *Congregatio Servularum Sacratissimi Cordis Jesu*, SSCJ, założył ks. Józef Pelczar (dlatego od jego nazwiska nazywane także **pelczarki**), późniejszy biskup przemyski i służebnica Boża matka Klara Ludwika Szczęsna w roku 1894, opiekują się ubogimi dziewczętami, zwłaszcza robotnicami i służącymi (Um II 506, BHKK 3* 371) : (Księża) : **Sercanie**, Zgromadzenie Najświętszego Serca Jezusowego, *Societas Cordis Jesu*, SCJ, mają dom w Gdyni (LZ 344–345). Nazwa pochodzi od *Serce* (Pana Jezusa) z sufiksem *-anin* w l. poj. *-anie* w l. mn.; od tej podstawy z feminatywnym przyrostkiem *-ka/-ki* społeczność żeńska.

Teatynki powstały w Neapolu w roku 1547 staraniem Urszuli Benincasa, opiekę nad nimi przejęły w roku 1583 teatyni. Jest wśród nich podział na siostry konwerski, zajmujące się pracą na wzór Marty, siostry Łazarza i pustelnice, prowadzące życie kontemplacyjne, w tym nieustanna (na zmianę) adoracja Najświętszego Sakramentu (Um 122, Kowal 377) : **Teatyni**, łac. *Theatini*, łac. *Ordo Clericorum Regularium vulgo Theatinorum*, OTheat, założeni zostali w Rzymie przez Piotra Caraffę, biskupa Chieti (wcześniejsze *Theate*), późniejszego papieża Pawła IV (1555–1559) i św. Kajetana z Tieny (1480–1547), *Tiene*, zwanego dawniej *Theate* (por. Jougan 682), powołani dla odnowienia kleru i wychowania kapłanów w roku 1524 i zatwierdzeni przez Klemensa VII. Do Polski sprowadzeni w roku 1664. Nazwa zatem od przymiotnikowego określenia łacińskiego miejscowości *Theate* – *theatinus*, spolszczone na *teatyn* w l. poj., w l. mn. *teatyni*. Rodzina żeńska nazwana regularnie od formacji męskiej przy użyciu feminatywnego sufiksu *-ka/-ki*.

Zmartwychwstanki W roku 1891 Celina Borzęcka (zm. 1913) wraz z córką Jadwigą założyły zgromadzenie żeńskie (Um II 507); Celina ogłoszona została błogosławioną, proces Jadwigi trwa. Domy mają m.in. na Pomorzu w Wejherowie, z którego to domu w roku 1939 w Lasach Piaśnickich zamordowana została s. Alicja Kotowska, ogłoszona błogosławioną przez Jana Pawła II razem z innymi ofiarami wojny, Rumi, Straszynie i w Brusach : **Zmartwychwstańcy** (po łacinie *Congregatio a Resurrectione Domini Nostri Jesu Christi*, CR), założeni w Paryżu w roku 1836 (zatwierdzenie nastąpiło na Wielkanoc roku 1842) przez Bogdana Jańskiego (1807–1840) („Domek Jańskiego”), ks. Piotra Semenę (1814–1886) i ks. Hieronima Kajsiewicza (1812–1873).

Nazwa powstała wskutek tzw. uniwerbizacji, tj. przejścia struktury dwuwyrzowej *syn* (*członek*) *Zmartwychwstałego/Zmartwychwstanego* (*Chrystusa*) > *zmartwychwstaniec*, Słownik Lindego (L VI 1099) notuje urzeczownikowiony imiesłów *Zmartwychwstały* i *Zmartwychwzbudzony* z Kancjonału gdańskiego, też *zmartwychwstanie*, SWil z roku 1861 rzeczownik *zmartwychwstanka*, ale jako nazwę rośliny o łacińsko-greckiej nazwie *Anastatica*, dopiero (z roku 1927) SW VIII 550–551 utrwała rzeczownik *zmartwychwstanka* w znaczeniu: 1) ‘zakonnica Zmartwychwstania Pańskiego’ i 2) botaniczne ‘róża jerychońska, anastatyka (*Anastatica*) oraz formę męską *zmartwychpowstaniec*. Formę *zmartwychwstaniec* notuje dopiero SJP X 1177 z cytatem dopiero z roku 1953 z „Pamiętnika Literackiego”.

W zgromadzeniach – by tak powiedzieć – zależnościowych mamy jeden rzadki wypadek, że nazwa zgromadzenia męskiego powstała od zgromadzenia żeńskiego. Są to **Kanosjanie**, powstałi od

Kanosjanek, oficjalnie **Figlie a Carità** (*Cannosiane*), zgromadzenie zakonne na prawie papieskim, założone w roku 1808 w Weronie przez Magdalenę z Canossy w celach charytatywnych: prowadzenie szkół dla biednych dziewcząt, praca w szpitalach oraz pomocy w duszpasterstwie parafialnym. Powoływały domy zakonne ze szkołami dla dziewcząt w Wenecji, Mediolanie i wielu innych miejscowościach, regułę zatwierdził papież Leon XII. Mają dom w Polsce, w Gosławicach pod Wierzchosławicami (J. Duchniewski, EK VIII 617–618). Pod wpływem *kanosjanek* w roku 1831 w Wenecji na prawie papieskim ks. Francesco Luzzo (zm. 1861) pod wpływem apostolskiej działalności Magdaleny z Canossy założył zgromadzenie zakonne laickie dla wychowania młodzieży męskiej; w roku 1844 oddzielili się od kanosjanek, stali się zakonem, nosząc habity, w roku 1897 kardynał Giuseppe Sarto (późniejszy papież św. Pius X) zaaprobował ich konstytucję (J. Duchniewski, EK VIII 617). Nazwa, jak widać, od wł. określenia mieszkanki miasto *Canossy*: *Cannosia-*

ne, spolszczona za pomocą przyrostka *-janka*, forma męska natomiast *kanosjanie* powstała przez odrzucenie żeńskiego (feminywnego) przyrostka *-ka* w l. poj. i *-ki* w l. mn. Przypomnieć warto, że Canossa to starożytne miasteczko *Cannae* w pobliżu *Canusium*, w Apulii nad prawym brzegiem rzeki Aufidus (Ofanto), znane z klęski, której doznali tutaj Rzymianie w czasie drugiej wojny punickiej w roku 215 przed Chrystusem. Miejscowość potem znana ze sporu o inwestyturę papieża Grzegorza VII i cesarza niem. Henryka IV, gdy cesarz w roku 1077 na zamku Matyldy, stronniczki papieża upokorzył się przed papieżem i przez 3 dni w stroju pokutnym błagał (nieszczercze) o rozgrzeszenie i uzyskał je (Um I 358–359). Fakt przeszedł do frazeologii, gdzie *pójść do Canossy* znaczy ‘ukorzyć się, uznać swój błąd’.

II. Tylko **żeńskie zakony i zgromadzenia zakonne** omówię także w kolejności alfabetycznej:

Adoratorki – zgromadzenia zakonne żeńskie, oddające się adoracji Najświętszego Sakramentu; **Zgromadzenie Sióstr Adoraterek Krwi Chrystusa**, łac. *Adoratrices Sanguinis Christi*, ASC, LZ 144; J. Bar i H. Wojtyska wyliczają (EK I 105–107) aż 24 grupy, w tym w poz. 12 Hieronimitki od Nieustającej Adoracji, po hiszpańsku **Hermanas Jerónimas de la Adoración** z trzema domami w Hiszpanii. Założyła je 4 III 1834 roku św. Maria de Mattias w Acuto, we Włoszech. – Nazwa pochodzi od rzeczownika *adorator* ‘adorujący, wielbiciel’, notowany przez Słownik Lindego (L I 5) w znaczeniu ‘obmolnik, namolnik’, por. *adorant(ka)* w malarstwie lub rzeźbie ‘klęcząca u stóp Chrystusa lub Maryi postać ze złożonymi rękami, pogrążona w adoracji’ (K. Bartoszewski, EK I 105) i formację analogiczną *orant(ka)*; dziś bardziej znane jest znaczenie *adoratora* jako ‘wielbiciela, tj. mężczyzny starającego się o względy kobiety’, podane także przez L ‘czciciel i adorator jej wdzięków’.

Angelinki, oficjalnie po włosku **Francescane Angeline** ‘Angelinki franciszkańskie’ lub **Suore Francescane** ‘Siostry franciszkańskie’ – włoska kongregacja żeńska założona w roku 1882 w Castelspina przez Caterinę Ricci (zm. 1900) oraz franciszkanina Innocenza Gambalero (zm. 1917), oparta na regule tercjarskiej św. Franciszka, zatwierdzona przez Stolicę Apostolską roku 1928 dla nauczania w szkołach, prowadzenia żeńskich pensjonatów, pielęgnowania chorych i pracy misyjnej (J. Misiurek, EK 548). Nazwa od św. *Angeliny* z Marciano (1377–1435), fundatorki w roku 1397 domu franciszkanek w Foligno, patronki zgromadzenia (KIS I 175–176), zatem ‘Córki (duchowe) św. Angeliny’. Imię *Angelina* pochodzi od im. *Angela* ‘Aniela’, utworzone zostało za pomocą przyrostka *-ina* albo też od im. *Angelus* : *angelus* ‘anioł’ za pomocą tegoż przyrostka w funkcji patronimicznej, znaczyłoby zatem ‘córka (duchowa) Anioła’.

Antoninki, oficjalnie **Zgromadzenie Sióstr Opieki Społecznej pw. św. Antoniego**, *Congregatio Sororum a Succursu Sociali sub patrocinio Sancti Antonii Patavini*, założone 8 XII 1933 roku przez matkę Innocentę Katarzynę Rządka w Poznaniu, potem siostry przeniosły się do Wielunia, zatwierdzone przez Stolicę Apostolską 4 X 1991 roku, ich celem jest niesienie pomocy biednym i chorym w domu (LZ 152). – Nazwa utworzona od imienia *Antoni* za pomocą przyrostka *-inki/-inka*. Możliwa forma **antonki* za pomocą przyrostka *-ki* zakładałaby imię *Anton* w wersji niemieckiej. Nie odnotowała EK.

Apostolki Jezusa Ukrzyżowanego, *Apostolae Iesu Crucifixi*, AIC, choć LZ 154 podaje skrót AGC z wł. *Gesu*, nazywane obocznie *Siostry Ojca Pio*, założone przez o. Dome-

nico Labellarte pod natchnieniem o. Pio 12 IX 1971 roku; zatwierdzenie biskupa Palestriny w roku 1988; w Polsce od roku 1996 w Częstochowie. Zajmują się organizowaniem dni skupienia, rekolekcji i szerzeniem duchowości o. Pio. – Od wyrazu *apostolka* ‘krzewicielka jakiejś idei, propagatorka’; dawniej ‘apostolstwo, apostołowanie’ SJP I 176. Nieodnotowane (ze względu na czas powstania) w EK, hasło wejdzie prawdopodobnie do tomu suplementowego.

Baptystynki, oficjalnie **Zgromadzenie Sióstr św. Jana Chrzciciela**, *Congregatio Sororum a Sancto Joanne Baptista* (podano błędnie *Joannus*), CSJB (podano po włosku CSGB), założone w roku 1878 przez bł. Alfonsa M. Fusco i m. Magdalenę Caputo we Włoszech, zatwierdzone przez biskupa Ammarante w roku 1880, dekret pochwalny (*decretum laudis*) otrzymały od papieża w roku 1917, w 10 lat później zatwierdzenie od Piusa XI. Pracują wśród ubogich dzieci i młodzieży (LZ 157). Nazwa pochodzi od podstawy św. Jan *Baptysta* ‘Chrzciel’ z rozszerzonym sufiksem *-ynki* na wzór *antoninki*, *angelinki*, *beginki*; spodziewać się bowiem można było formacji *baptystki*. EK nie odnotowała.

Beginki według Um I 458–459 i Kowal 47 to stowarzyszenie pobożnych niewiast, panien i wdów, łączących życie wspólne bez ślubów zakonnych z zajęciami zawodowymi, poświęcających się pracy ręcznej, czynkom miłosierdnym przy grzebaniu zmarłych, opiece nad chorymi i nauczaniu dziewcząt. Znane z Belgii, Niderlandów, Francji i Nadrenii. Ich osiedla klasztorne miały charakter jakby kolonii małych domków. Na ich wzór powstał **begardzi**, którzy zajmowali się chorymi, zwłaszcza umyślowo i posługą przy pogrzebach. Oba stowarzyszenia miały swoje osiedla także w Polsce, na Śląsku. Według U. Borkowskiej (EK II 177–181) to ruch religijny. Mimo różnych prób objaśnienia nazwy nadal pozostaje ona ciemna. Jeśli podstawa jest temat słowotwórczy *beg-*, to formatem jest rozszerzony sufix *-inki*.

Betanki, oficjalnie **Zgromadzenie Sióstr Rodziny Betańskiej**, *Congregatio Sororum Familiae Betanensis*, CSFB, założone przez ks. Józefa Matysiaka (sługa Boży) w roku 1930 w Puszczykowie pod Poznaniem, współzałożycielką jest Irena Parasiewicz, zatwierdzenie papieskie z 25 I 1992 roku. Pomagają kapłanom w pracy duszpasterskiej jako zakrystianki, kancelistki, katechetki, kucharki, organistki (LZ 172–173, A. Kielbasa, EK II 336–337). Jest także *Stowarzyszenie Pań z Betanii*, zwane *Betankami*, założone w roku 1919 w Holandii przez jezuitę J. Ginneken dla prowadzenia duszpasterstwa wśród nieochrzczonych (J. Bar, EK II 336). – Od biblijnej *Betanii*, miejsca zamieszkania rodzeństwa Łazarza, Marii i Marty z sufiksem *-ka/-ki*.

Boromeuszki, oficjalnie **Siostry Miłosierdzia św. Karola Boromeusza** – zgromadzenie zakonne o ślubach prostych, założone przez J. Chauvenela (1620–1651, adwokata, ofiarę epidemii dżumy) w II połowie XVII wieku we Francji w celu pielęgnacji chorych i prowadzenia konwiktów dla młodzieży, oparte na regule św. Augustyna. Obecnie obejmuje 6 niezależnych kongregacji, tworzących od roku 1970 federację. Te federacje to: 1) macierzysta f. francuska, **Soers de la Charité de Saint-Charles de Nancy**; 2) kongregacja niemiecka, **Barmherzige Schwestern vom heiligen Karl Borromäus**; 3) kongregacja czeska **Milosrdne Sestry Svatego Karla Borromejského**; 4) kongregacja śląska (trzebnicka); 5) kongregacja polska; 6) kongregacja austriacka (nazwa niem. jak w kongregacji niem., por. poz. 2). – Nazwa od św. Karola *Boromeusza* za pomocą przyrostka *-ka*, pierwszy klasztor bowiem powstał w roku 1652 w Nancy przy kościele i szpitalu św. Ka-

rola Boromeusza (Kowal 59, Um II 328, S. Janusiewicz, G. Kasperek, EK II 819–821, LZ 175). Por. *Karolanki*.

Brygidki, oficjalnie **Zakon Najświętszego Zbawiciela św. Brygidy**, *Ordo Sanctissimi Salvatoris Sanctae Birgittae*, OSsS, założone przez św. Brygidę w roku 1370, nowe odgałęzienie założone przez Elżbietę Hesselblad 1911 roku w Rzymie, beatyfikowaną w roku 2000 przez Jana Pawła II; w Polsce są od roku 1990 w Częstochowie i w Gdańsku (LZ 182). – Od imienia św. *Brygidy* z sufiksem *-ka (-ki)*.

Córki Bożej Miłości założyła Franciszka Lechner w roku 1868 we Wiedniu. Jako cel przyjęły sobie wychowanie dziewcząt i opiekę nad sługami. Do Polski sprowadził je w roku 1880 kardynał Dunajewski, główny dom (prowincjalny) mają w Krakowie (Um II 502). Dalszych zakonów, zgromadzeń zakonnych, instytutów świeckich, wspólnot religijnych z członem *Córki* wyliczać nie będę, bo nazwy są czytelne, nie wymagają komentarza językowego, przypomnę tylko, że EK III 616–621, porządkując materiał, wylicza wyraz *córki* w I zgromadzeniach zakonnych A. pod wezwaniem Osób i przymiotów Boskich typu c. Opatrzności, c. Miłości Bożej, c. woli Bożej, c. żarliwości Bożej, c. Jezusa 19 pozycji, B. pod wezwaniem przywilejów i tytułów Matki Bożej 43 pozycje, C. pod wezwaniem świętych: świętej Rodziny, Anny, Antoniego 22 pozycje, por. także LZ 183–192.

Dorotanki ‘żeńskie zgromadzenia zakonne, genetycznie związane z ruchem L Passiego, zwanym Pia Opera di Santa Dorotea, zajmujące się przede wszystkim wychowaniem dziewcząt’ (M. Daniluk, EK IV 143). Wylicza tu 5 zgromadzeń mających za patronkę św. Dorotę, dziewicę i męczenniczkę z III/IV wieku, rodem z Cezarei Kapadockiej, umęczoną w czasie prześladowań chrześcijan za cesarza Dioklecjana (303–316), zob. J. Swastek, EK IV 132, nie Dorotę z Mątów pod Malborkiem z XIV wieku (błędnie pisaną za ks. A. Liedtkem „z Mątówów”). Są to wszystko zgromadzenia włoskie, z których niektóre rozprzeżstrzeżyły się w innych krajach. LZ 200 omawia *Siostry od św. Doroty*, założone w roku 1836 przez bł. biskupa Jana Antoniego Farinę, beatyfikowane go w roku 2001 przez Jana Pawła II. Nazwa od im. *Dorota* z sufiksu *-anka/-anki*.

Elżbietanki, oficjalnie **Zgromadzenie Sióstr św. Elżbiety**, po łacinie *Congregatio Sororum a Sancta Elisabetha*, CSSE, założone w roku 1842 w Nysie na Śląsku przez Marię Merkert (LZ 205); BHKK III 3* 370 podaje Klarę (Dorotę) Wolff i jej trzy towarzyszyki dla pielęgnowania chorych w szpitalach i w mieszkaniach prywatnych oraz opieki nad kalekami. Dom generalny we Wrocławiu (Um II 501). Patronką ich św. Elżbieta Turyńska. Elżbietanki to także Siostry reguły św. Franciszka z Asyżu, tzw. **tercjarki**, działające już w XIII wieku; w roku 1421 bł. Aniela z Cortora założyła kongregację o tej samej nazwie (Kowal 116). Tak po tercjarsku rozumie nazwę elżbietanki także J. Duchniewski, EK IV 917–920, wyliczając 18 zgromadzeń zakonnych na prawie papieskim lub diecezjalnym. Nazwa od imienia św. *Elżbieta* z sufiksem *-anka/-anki*.

Eucharystki, oficjalnie **Zgromadzenie Sióstr Służebnic Jezusa w Eucharystii**, *Congregatio Sororum Ancillarum Iesu in Eucharistia*, założone przez bł. arcybiskupa Jerzego Matulewicza w roku 1923 na potrzeby duszpasterskie diecezji wileńskiej, zatwierdzone przez Stolicę Apostolską w roku 1983. Dla kultu Pana Jezusa w Eucharystii powołano takie zgromadzenia także w innych krajach (LZ 209–210, J. Duchniewicz, EK IV 1271–1272). – Od *Eucharystia* za pomocą przyrostka *-ka/-ki*.

Felicjanki, oficjalnie **Zgromadzenie Sióstr św. Feliksa z Cantalice III Zakonu Regularnego św. Franciszka Serafickiego**, *Congregatio Sororum Sancti Felicis a Cantalicio*

III Ordinis Regularis Sancti Francisci Seraphici, CSSF, założone w roku 1855 w Warszawie za pozwoleniem biskupa A. M. Fijałkowskiego przez Z. Truszkowską i kapucyna Honorata Koźmińskiego w celu wychowania dzieci i młodzieży oraz opieki nad chorymi i ubogimi (H. Czernigiewicz, EK V 100–103, Um II 505–505, Kowal 131, LZ 211). Nazwa od patrona św. *Feliksa* z Cantalice pod Rieti (ok. 1515–1587), we Włoszech. Na przykładzie tej nazwy i innych widać, że w nazwy zakonów żeńskich wykształtował się sufiks *-(j)anka*, a więc *Felic- is + -(j)anka*; jest bowiem imię *Felicjan* < łac. *Felician-us* i św. *Felicjan*, męczennik. ale to imię nie wchodzi tu w rachubę.

Honoratki, oficjalnie **Zgromadzenie Małych Sióstr Niepokalanego Serca Maryi**, *Congregatio Parvarum Sororum Immaculati Cordis Mariae*, założone przez bł. Honorata Koźmińskiego i matkę Anielę Różę Mostka-Godecką 4 X 1888 roku, zatwierdzone przez Stolicę Apostolską w roku 1929 (LZ 227–228). – Od im. *Honorat* z sufiksem *-ka (-ki)*.

Jadwiżanki, inaczej potocznie **Siostry św. Jadwigi**, oficjalnie **Zgromadzenie św. Jadwigi od Niepokalanej Dziewicy Maryi**, habitowe zgromadzenie zakonne na prawie papieskim, założone w 1859 roku we Wrocławiu przez ks. Roberta Spiskego (1821–1888) w celu opieki na opuszczonymi i zaniedbanymi dziećmi. Za cel przyjęło wychowanie pozabawionych opieki dzieci i sierot; poza tym zajmują się także pielęgnowaniem chorych w szpitalu lub w domach prywatnych (Ch. Witek, EK VII 667, Um II 502, BHKK 3* 370, LZ 231). Nazwa od patronki, św. *Jadwigi* Śląskiej (ok. 1179–1243) za pomocą przyrostka *-anka* w l. poj., *-anki* w l. mn.

Kalwarianki (LZ 240, oficjalnie **Zgromadzenie Córek Naszej Pani na Górze Kalwarii**, *Instituti* (winno być *Institutum*) *Sororum Dominae Nostrae de Monte Calvariae*, FNSMC, a skrót wzięty z *Figlie di Nostra Signora al Monte Calvario* (J. Duchniewski EK VIII 424 s.v. *Kalwarystki*, poz. 2), bo omawia aż 6 zgromadzeń; w LZ 240 : **Kalwaryści**, **Kapłani z Góry Kalwarii**, *Prêtres du Calvarie*, *Prêtres de Notre-Dame de Calvaire*, kleryckie zgromadzenie zakonne, złożone przez ks. Huberta Charpentiera (1556–1650), który w górzystym terenie, przynależnym do parafii zorganizował Kalwarię w Pirenejach i dla jej obsługi zorganizował wspólnotę kapłanów, uzyskał zatwierdzenie statutów u ordynariusza diecezji Lescar i króla Ludwika XIII; przetrwali oni do czasów rewolucji francuskiej (J. Duchniewski, EK VIII 425). – Od *Kalwaria* za pomocą sufiksu *-anka/-anki* lub *-ki*, jeśli od *kalwarysta* w l. poj., *kalwaryści* w l.mn., to z formantem *-ka/-ki*.

Karolanki, oficjalnie **Zgromadzenie Sióstr św. Karola Boromeusza**, *Suore di S. Carlo Boromeo*, SCB, założył dn. 27 IX 1684 r. (zatwierdzenie biskupie z roku 1685, papieskie 1985) ks. Adrien Bresy, proboszcz Wez (Belgia) dla zapewnienia biednym dzieciom swojej parafii chrześcijańskiej edukacji, wybierając na patrona św. Karola Boromeusza (1538 – 3 XI 1584), którego rocznicę śmierci obchodzono wówczas. Do Polski przybyły w roku 1991 (LZ 255). – Od imienia *Karol* za pomocą przyrostka *-anka/-anki*, por. *Boromeuszki*.

Katarzynki, oficjalnie **Zgromadzenie Sióstr św. Katarzyny Dziewicy i Męczennicy**, *Congregatio Sororum Sanctae Catharinae Virginis et Martyris*, CSC, habitowe zgromadzenie zakonne na prawie papieskim, założone w 1571 roku w Braniewie przez Reginę Protmann⁴, beatyfikowaną przez Jana Pawła II 13 VI 1999 roku w celu pielęgnowania chorych, opieki nad ubogimi i opuszczonymi, wychowania i kształcenia dziewcząt oraz troski o pa-

⁴ Nieco szczegółów z życia podałem w artykule *Nazwisko Protman(n)*, „Komunikaty Mazursko-Warmińskie” 2000, nr 1, s. 73–78.

ramenty i szaty liturgiczne, zatwierdzone przez bpa warmińskiego Marcina Kromera i Stolicę Apostolską w roku 1602 (B.G. Śliwińska, EK VIII 1008–1010; LZ 256–257). Od imienia założycielki *Katarzyny Protmann* z sufiksem *-ki*.

Klaryski to gałąź żeńska zakonu św. Franciszka, franciszkanki, nazwane od założycielki, siostry św. Franciszka, św. *Klary*, założone w roku 1253 i nazwane po łacinie *Clarissae* (Jougan 113), spolszczone za pomocą przyrostka *-ka* w funkcji polszczącej, jak *mycka*, *szansonetka* od niem. *Mütze* ‘czapka’, *szansonetka* od franc. *chansonette*, por. *westiarki*, *wizytki*.

Klawerianki ‘sodaliski św. Piotra *Klawera*’, EK IX odsyła do hasła *Sodalicja św. Piotra Klawera*, a więc formacja od nazwiska *Klawer*, powstała przy użyciu przyrostka *-anka/-anki*; tak bowiem, tj. Stowarzyszenie św. Piotra Klawera Teresa Ledóchowska nazwała swoją kongregację dla wspierania misji afrykańskiej. Św. Piotr Klawer (1580 – 8 IX 1654) był Katalończykiem, jako 22-letni młodzieniec wstąpił do jezuitów, jako kapłan pracował wśród Murzynów w Kartaginie (uzyskał przydomek Apostoł Kartageny), ogłoszony został przez Leona XIII patronem misji wśród Murzynów, wspomniany 9 IX (KIS IV 634–635). Nazwisko pochodzi z hiszp. *clavero* ‘klucznik’ z łac. *clavis*, *-is* ‘klucz’.

Koletanki albo **klaryski koletanki**, zreformowane w duchu surowej reguły przez św. *Koletę* (1381 – 6 III 1447) z Korbei (Pikardia w dzisiejszej półn. Francji) franciszkanki-klaryski, zwane także **urbanistkami**. W Polsce są to tercjarki, żyjące pod duchową opieką małopolskiej prowincji bernardynów przy ich klasztorze św. Kolety w Krakowie; nazywane są także **koletkami** (KIS III 500–502, Z. Żyźniewski, EK IX 347–350). **Urbanistki** mają w EK stanowić osobne hasło, w innych opracowaniach tej nazwy nie spotkałem. Ks. H. Fros (KIS III 501 s.v. *Koleta*) pisze, że klaryski z Moncel „dla złagodzonych zasad ubóstwa nazywano wówczas urbanistkami”; nazwę tę można wiązać z imieniem *Urban*, ale w katalogu papieży XV wieku brak *Urbana*; trudno też odnieść do łac. *urbanus* i pochodnego rzeczownika *urbanitas* dosłownie ‘miejski, rzymski’, potem ‘taktowny, wymowny, dowcipny, układny’, a *urbanitas* to ‘ogłada towarzyska, wytworność’; może lokalnie słowa te oznaczały ‘nieubogi, zbyt kowny’; w sumie nazwa niejasna. W nazwie *koletanki*, jak *dorotanki*, *elżbietanki*, *urszulanki* i tylu innych mamy przyrostek *-anki*, *koletki*, jak *adorakorki*, *boromeuski*, *pasterki* i innych *-ki*, w l. poj. *-ka*.

Loretanki, oficjalnie **Zgromadzenie Sióstr Matki Bożej Loretańskiej**, *Congregatio Sororum Beatae Mariae Virginis Loretanae* dla działalności wydawniczo-drukarskiej. CSL, założone 31 VII 1931 przez bł. ks. Ignacego Kłopotowskiego w majątku *Loretto* pod Wyszkiem, zakupionym przez założyciela. Mają dom w Warszawie Rembertowie (LZ 268–269, Z. A. Chomiuk, EK X 1377–1379). Od nazwy majątku *Loretto* z przyrostkiem *-anki*, w l. poj. *-anka*. N. *Loretto* przeniesiona z Włoch, ze słynnego sanktuarium maryjnego, gdzie wykształtowała się *Litania loretańska* do Najświętszej Maryi Panny; ta zaś nazwa z łac. *lauretum* ‘gaj laurowy’, jak *pinetum* ‘zagajnik sosnowy’, *quercetum* ‘zagajnik dębowy’ i podobne z łac. *laurus*, *-i* ‘wawrzyn, laur’, *pinus*, *-i* ‘sosna’, *quercus*, *-i* ‘dąb’, por. też *arboretum* od *arbor*, *-is* ‘drzewo’. Nazwy drzew w łacinie są rodz. żeńskiego, jak to dawni łacinnicy wpajali w młode głowy: **Drzewa**, *kraje*, *wyspy*, *miasta*, *choć na -us*, *są jak niewiasta*. Drzewa w animistycznym rozumieniu przyrody dlatego, że zachowują się jak kobiety: wydają owoce, (jak kobiety rodzą dzieci).

Magdalenki, oficjalnie **Zgromadzenie Sióstr św. Marii Magdaleny od Pokuty**, *Congregatio Sororum Sanctae Mariae Magdalenaе de Poenitentia*, CSMM, założone przez św. Jadwigę Śląską i jej małżonka księcia Henryka Brodatego dnia 10 VI 1217 roku, za-

twierdzone przez papieża Grzegorza IX w roku 1227 dla skierowania na drogę pokuty i prawości upadłych kobiet i podtrzymania na drodze prawości zagrożonych dziewcząt (LZ 270–271). Z lektury *Lalki* B. Prusa wiemy, że S. Wokulski zaprowadził do warszawskich magdalenek prostytutującą się na Powiślu Mariannę. J. Duchnowski (EK XI 791–794) w poz. 1 omawia wyżej wspomniane zgromadzenie i wspomina magdalenki francuskie z Montpellier, założone w roku 1821 i magdalenki warszawskie jako schronienie dla upadłych dziewcząt, powołane do życia w l. 1854–1855 przez działaczki charytatywne z inicjatywy kapucyna o. Franciszka Ksawerego Kralczyńskiego. Od imienia patronki Marii *Magdaleny* z sufiksem *-ka*, w l. mn. *-ki*.

Maksymilianki, oficjalnie **Siostry Mniejsze Maryi Niepokalanej**, *Sorores Minores Mariae Immaculatae*, SMMI, międzynarodowe zgromadzenie zakonne powstało w roku 1983 w Rzymie w nawiązaniu do św. *Maksymiliana* Marii Kolbego i św. Teresy od Dzieciątka Jezus. Założycielką była matka Maria Elżbieta Patrizzi. Do Polski siostry przybyły w roku 1994, do Zduńskiej Woli, mają nadto dom w Teresinie, pracują we wielu krajach. Składają 4. ślub całkowitego oddania się Bogu przez Niepokalaną. Nazwa od patrona św. *Maksymiliana*, utworzona za pomocą przyrostka *-ka*, w l. mn. *-ki* (LZ 272). M. Konieczny (EK XI 919–920) oprócz tej rodziny wylicza następne instytuty życia konsekrowanego pod patronatem św. Maksymiliana Marii Kolbego.

Małe Siostry, oficjalnie **Zgromadzenie Małych Sióstr Jezusa**, *Congregatio Parvarum Sororum Iesu*, zgromadzenie kontemplacyjne (ale nieklauzurowe), założone przez Magdalenę Hutin w Algierii 14 VIII 1983 roku w nawiązaniu do duchowości bł. Karola de Faucauld. Pracują m. in. wśród Cyganów, cyrkowców, grup skazanych na wymarcie (LZ 273). Z członem *Małe* M. Daniluk (EK XI 1000–1010) wylicza 58 instytutów życia konsekrowanego i 7 pobożnych stowarzyszeń.

Marianki, oficjalnie **Siostry Maryi Niepokalanej**, po łacinie *Congregatio Sororum Mariae Immaculatae*, SMI, zgromadzenia zakonne na prawie papieskim założone w roku 1854 we Wrocławiu z inicjatywy biskupa H. Forstera przez ks. Jana Schneidera i hrabinę Marię v. Hoverden jako Stowarzyszenie Ochrony i Podniesienia Moralności Dziewcząt Służących, w roku 1860 przekształcone w fundację Najświętszej Maryi Panny (*Mariienstift*), następnie w zgromadzenie zakonne do opieki nad ubogimi, opuszczonymi, chorymi oraz dziewczętami moralnie zagrożonymi, w roku 1932 otrzymało ostateczne zatwierdzenie (M. Konieczny, EK XI 1358, BHKK 3* 370). Nazwa od im. *Maria* (historycznie i współcześnie *Maryja*) za pomocą przyrostka *-anka/-anki*. **Franciszkanki Misjonarki Maryi** założyła w roku 1877 Helena de Chappotin. Jako cel przyjęły sobie pokutę za dusze stojące daleko od Boga oraz wspieranie misjonarzy przez pracę ręczną, nauczanie i uczynki miłosierdzia. Do Polski przybyły w 1922 roku i otworzyły dom swój w Łabuniach pod Zamościem (Um II 501). S. Bieda i in. (EK V 535–562) dzieli franciszkanki dychotomicznie na: I. **mniszki** i II. **zgromadzenia zakonne**; wśród mniszek wyróżnia: 1) **klaryski** (zob.), a więc córki św. Klary, 2) **koncepcjonistki** (zob. s.v. *koncepcjoniści*). Rodzina zakonna powstała niezależnie od księży *marianów* (zob.).

Natywitanki, oficjalnie **Zgromadzenie Sióstr Narodzenia Maryi Panny**, *Congregatio Sororum Nativitatis Beatae Nariae Virginis*, zgromadzenie habitowe, którego troską jest katolickie wychowanie dzieci i młodzieży; założyła je Helena Zbraniecka (1856–1911) z inspiracji swojego kierownika duchowego, kapucyna o. Leandra Lendziana 8 IX 1894 w Warszawie (LZ 295–297). M. Konieczny (EK XIII 814) podaje wcześniejsze takie zgro-

madzenie żeńskie, założone pod Paryżem w roku 1818 *Soeurs de la Nativité de la.Sainte-Vierge*. Nazwa pochodzi od łac. rzeczownika *nativitas*, *-atis* ‘narodzenie’ z sufiksem *-anki* w l. mn., *-anka* w l. poj.

Nazaretanki, oficjalnie **Zgromadzenie Sióstr Najświętszej Rodziny z Nazaretu**, *Congregatio Sororum Sacrae Familiae de Nazareth*, CSSFN – zgromadzenie zakonne założone w roku 1875 w Rzymie przez Marię Franciszkę Siedliską (1842–1902) w celu moralnego i religijnego odrodzenia rodzin oraz modlitw za Kościół i papieża. Pracują jako nauczycielki w szkołach i pielęgniarki w szpitalach. Szerzej zob. Kowal 242 i B. Gromada (EK XIII 864–866). Nazwa pochodzi od n. miasta *Nazaret* z przyrostkiem *-anka/-anki*.

Niepokalanki, oficjalnie **Zgromadzenie Sióstr Niepokalanego Poczęcia NMPanny**, *Congregatio Sororum Immaculatae Conceptionis Beatae Virginis Mariae*, CSIC – zgromadzenie zakonne założone w latach 1854–1857 w Rzymie przez Jadwigę Karską i Marcelinę Darowską w celu wychowania oraz nauczania dzieci i młodzieży żeńskiej oraz szerzenia czci niepokalanie poczętej Najświętszej Maryi Panny (S. Brzozecki, EK XIII 1185–1186, Kowal 247, Um II 507). – Nazwa od podstawy (córka) *Niepopkalanej* < *niepokalanie Poczętej* > *niepokalanka* z sufiksem *-ka/-ki* (uniwerbizacja).

Obliczanki, oficjalnie zgromadzenie **Sióstr Wynagrodzicielek Najświętszego Oblicza**, *Congregatio Sororum Expiatricum a Sanctissimo Vultu Domini* ‘bezhabitowe zgromadzenie zakonne na prawie papieskim, założone w roku 1888 w Zakroczymiu przez Honorata Koźmińskiego oraz E.E. Cejzik w celu wynagradzania Bogu za grzechy świata oraz szerzenia kultu Najświętszego *Oblicza* Pana Jezusa’ (A. Mirek, EK XIV 189, LZ 307). Nazwa, jak każdy widzi, od rzeczownika *oblicze* z sufiksem *-anki* w l. mn., *-anka* w l. poj.

Olafki zob. *Urszulanki*

Pasterki, oficjalnie **Zgromadzenie Sióstr Pasterek od Opatrzności Bożej**, *Congregatio Sororum Divini Pastoris a Providentia Dei*, CSDP, zgromadzenie założone w roku 1894 w Poznaniu (na Winiarach) przez bł. Marię Karłowską dla pracy nad kobietami i dziewczętami zagrożonymi moralnie i chorymi wenerycznie, założycielka uzyskiwała zatwierdzenie biskupów poznańskich, w roku 1967 otrzymało list pochwalny (*decretum laudis*), a oficjalne zatwierdzenie papieskie w roku 1984, zgromadzenie liczy 26 placówek, dom generalny w Jabłonowie Pomorskim, gdzie też sanktuarium bł. Marii Karłowskiej, szerzej zob. W. Rozynekowski (EK XIV 1446–1448). Um II 500 mówi o **Siostrach Dobrego Pasterza**, wyłonionych w roku 1835 z założonych jeszcze w XVII wieku przez św. Jana Eudesa „Siostrach Ucieczki”. Jak wskazuje łac. nazwa *Divini Pastoris* ‘Boskiego Pasterza = Chrystusa’ *pasterka* jest tu formą żeńską od *Pasterz*, jak zresztą *pasterka* : *pasterz* w ujęciu gospodarczym ‘chłopiec, dziewczyna pasąca zwierzęta’.

Pasterzanki, oficjalnie **Zgromadzenie Służebnic Dobrego Pasterza**, *Congregatio Ancillarum Matris Boni Pastoris*, zgromadzenie bezhabitowe założone przez kapucyna, bł. o. Honorata Koźmińskiego i Ludwikę Mericoni oraz matkę Helenę Bułharowską 21 XI 1895 roku w Warszawie, potem mające domy w Piasecznie, Częstochowie i w Lublinie dla ratowania dziewcząt, szukających pracy w miastach i krzywdzonych w swojej godności pańskie i ludzkiej; siostry pozbawione zostały własnych domów w PRL-u, odzyskały je w r. 1989 i wróciły do działalności statutowej (LZ 320–321). Nazwa utworzona od *Pasterz* ‘Jezus Chrystus’) za pomocą przyrostka *-anka* w l. poj. *-anki* w l. mn.

Paulistki, oficjalnie **Zgromadzenie Córek św. Pawła**, *Congregatio Filiarum Sancti Pauli*, FSP; zgromadzenie habitowe, którego założycielami są bł. Jakub Alberione i współ-

założycielką siostra Teresa Tekla Merlo w dniu 15 VI 1915 roku w Albie (Włochy); zatwierdzone zostało przez Stolicę Apostolską w roku 1953, w Polsce (najpierw w Częstochowie, potem w Lublinie) od roku 1986 (LZ 322). Nazwa utworzona od rzeczownika męskiego *paulista* ‘zwolennik, uczeń św. Pawła, apostoła, po łac. *Paulus*)’ z przyrostkiem w l. mn. *-ki*, w poj. *-ka*.

Pocieszycielki, oficjalnie **Zgromadzenie Sióstr Pocieszycielek Najświętszego Serca Jezusowego**, *Congregatio Sororum Consolatricium Cordis Iesu*, CSCI, zgromadzenie założone w roku 1894 przez bł. Honorata Koźmińskiego przy współudziale Zofii Gertrudy Krzymowskiej w Nowym Mieście nad Pilicą dla rozwijania i umacniania wśród ludzi zasad chrześcijańskich oraz przeciwdziałania ateizmowi i laicyzacji (LZ 324). – Każdy widzi, że od wyrazu pospolitego *pocieszycielka* z sufiksem *-ka* w l. poj. *-ki* w l. mn. od formy męskiej *pocieszyciel*, jednak bez związku z rodziną męską *Pocieszycieli* (zob.).

Precjozynki, oficjalnie **Siostry Przenajświętszej Krwi Chrystusa**, po łacinie *Sorores Pretiosissimi Sanguinis DNI Christi* wzmiankowane s.v. Kanosjanki (J. Duchniewski, EK VIII 618). – Nazwane od łacińskiego stopnia najwyższego *pretiosissimi* ‘najdroższej (Krwi Chrystusa,)’, wprost z łac. *pretiosinae* z polszczyącym przyrostkiem *-ka* w l. poj., *-ki* w l. mn.

Prezentki, oficjalnie **Zgromadzenie Panien Ofiarowania Najświętszej Maryi Panny**, *Congregatio Virginum a Praesentatione Beatae Mariae Virginis*, zgromadzenie habitowe, założone 31 V 1627 roku przez matkę Zofię z Maciejewskich Czeską dla wychowania i nauczania dzieci oraz młodzieży (LZ 325). Nazwa od imiesłowu biernego czasu przeszłego *praesentata* z polskim przyrostkiem *-ka* w l. poj., *-ki* w l. mnogiej. Od święta Ofiarowania NMPanny w świątyni (jerozolimskiej) zaproponowałem imię żeńskie *Prezentata* (EB 161).

Siostry Miłosierdzia św. Wincentego a Paulo zob. *Szarytki*

Sakramentki, oficjalnie **Siostry Franciszkanek Najświętszego Sakramentu** powstały w roku 1854 jako zakon kontemplacyjny (według Kowal 335 w roku 1651), oddają się pokucie i nieustannej adoracji Sanctissimum, który w ich kościołach wystawiony jest całymi dniami i nocami. Do Polski przybyły w r. 1871 (UM II 501, według Kowal l.c. roku 1687 sprowadziła je Maria Kazimiera, żona Jana III Sobieskiego). – Nazwa pochodzi od (Najświętszy) *Sakrament* z formantem *-ka* w l. poj. *sakramentka*, z czego regularnie *sakramentki* w l. mn.

Serafitki, zwane oficjalnie **Córki Matki Bożej Bolesnej**, *Congregatio Filiae* [raczej *Filiarum*] *Beatae Mariae Virginis Addoloratae*, CMBB (z nazwy polskiej) założyła w roku 1881 (według Kowal 345 w roku 1875) Małgorzata Szewczykówna w Zakroczymiu, diecezji płockiej i kapucyn o. Honorat Koźmiński, w roku 1892 przenieśli dom do Oświęcimia; zajmują się małymi dziećmi, zaniedbanymi dziewczętami, prowadząc dla nich internaty, szkoły gospodarcze, pracownie kroju i szycia, opiekę nad chorymi, przytułkami itp. (UM II 506, Kowal 345, BHKK 3* 369, LZ 341). – Nazwa pochodzi od zakonu *serafickiego*, czyli franciszkanów, którego założycielem był Doktor *Seraficki* (*Doctor Seraphicus*), czyli św. Franciszek z Asyżu, już z rozszerzonym formantem *-itka* w l. poj. *-itki* w l. mn.

Siostry Rodziny Maryi założone zostały w Petersburgu przez ks. Zygmunta Felińskiego, późniejszego metropolitę warszawskiego i bratanka Alojzego Felińskiego, autora pieśni-hymnu *Boże, coś Polskę*; arcybiskupa Zygmunta kanonizował papież Benedykt XVI w roku 2010; wydały ze swego grona bł. Bolesławę Lament (zob. J. Duchniewski, EK X 432–433), założycielkę *Misjonarek św. Rodziny*, BHKK 3* 369.

Siostrzyczki Ubogich, fr. *Petites soeurs des pauvres* założone zostały w roku 1840 w Bretanii dla opieki nad ubogimi starcami (Um II 501). Wyraz *siostry*, łac. *sorores*, fr. *soeurs*, ang. *sisters*, niem. *Schwestern*, podobnie jak *córki* często wchodzi do nazw zgromadzeń zakonnych i do tytułatury medycznej (do pielęgniarek), a tu bierze się stąd, że tę posługę wykonywały pierwotnie siostry zakonne, dziś wyraża bardziej samarytańską służbę przy chorych. Kowal 347–348 podaje zastosowanie tego wyrazu w odniesieniu do zakonnic zatrudnionych w zakładach wychowawczych i kształcących, jak np. *Siostry Szkolne Chrześcijańskiego Miłosierdzia*, zgromadzenie założone w roku 1807 we Francji, *Siostry Szkolne Nauki Chrześcijańskiej*, zgromadzenie francusko-belgijskie; *Siostry Szkolne św. Dominika* czy *Siostry Szpitalne*. Od strony językowej są to struktury zrozumiałe, odpowiednie tomy EK uporządkują materiał (jak nazwy z członem *córki*), a tu na razie podane przykłady pozwalają zorientować się w problematyce. Podobnie jest z wyrazem *bracia*.

Służebniczki Najświętszej Maryi Panny Niepokalanego Poczęcia, (LZ 363 podaje jako **Służebniczki wielkopolskie**, oficjalnie **Zgromadzenie Sióstr Służebniczek Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Maryi Panny**, po łacinie *Congregatio Sororum Ancillarum ab Immaculata Conceptione Beatae Mariae Virginis*) *Congregatio Servularum Immaculatae Conceptae* założył sługa Boży Edmund Bojanowski (1814–1871) w roku 1850, mając zatwierdzenie papieskie, domy w Kaliszu, Starej Wsi (dom macierzysty) pod Brzozowem, Pleszewie (w Wielkopolsce), w Dębicy i na Śląsku; pracują w szpitalach, opiekują się chorymi, zwłaszcza na wsiach i wychowują dzieci. Odłam angielski założyła miss Taylor jako Ubogie Służebnice Matki Bożej (*The Poor Servants of the Mother of God*) (Kowal 349, Um II 504 – 505). Nazwa od zdrobnionego rzeczownika *służebniczka* wobec *służebnica* (por. z „Pozdrowienia anielskiego: *Oto ja służebnica Pańska*”), znany był także *służebniczek* od *służebnik* : *służebny*.

Szarytki, potoczna nazwa **Sióstr Miłosierdzia św. Wincentego a Paulo**, *Filles de la Charité*, niekiedy **wincentynkami** lub **Córkami św. Wincentego**, które założył w roku 1633 w Paryżu św. Wincenty a Paulo z pomocą św. Ludwika Legras (Kowal 347 podaje św. Ludwikę *de Marillac*) dla opieki nad chorymi w szpitalach i w domach prywatnych, opieki nad opuszczonymi dziećmi, starcami i więźniami. Kowal 407 od *wincentynek* ‘szarytek’ odróżnia *wincentki* ‘członkinie Towarzystwa św. Wincentego a Paulo jako stowarzyszenia charytatywnego’. Pozostają pod opieką przełożonego generalnego Misjonarzy, czyli lazarzystów. Do Polski sprowadziła je w roku 1651 królowa Maria Ludwika, żona króla Władysława IV (Um II 159). Nazwa pochodzi od franc. słowa *charité* ‘miłosierdzie’, łac. *caritas*, *-tis* ‘miłość’ z polszczyzącym *-ka* w l. poj., *-ki* w l. mn., por. *klaryski*, *wizytki*; nazwa reinterpretowana bywa często jako ‘siostry *szare*’, choć charakteryzuje je duży biały kornet; **wincentki** i **wincentynki**, naturalnie, od imienia (św.) *Wincenty (a Paulo)* z sufiksem *-ka/-ki* lub *-ynka/-ynki*.

Tereski, oficjalnie **Zgromadzenie Sióstr „Jedność” pw. św. Teresy od Dzieciątka Jezus** z takimże odpowiednikiem łacińskim *Congregatio Sororum „Unitas” sub titulo Sanctae Teresiae a Iesu Infante*, założyciele to księża Andrzej Mazurkiewicz i Leon Walszek, rok założenia 1925, zatwierdzenie papieskie 8 XII 1988; siostry pracują jako katechetki, organistki, zakrystianki i pielęgniarki (LZ 374–375). W nazwie *tereski* imię zdrobniałe św. Teresy od Dzieciątka Jezus, nazywanej często *Tereską* w opozycji do św. Teresy z Awili, doktor Kościoła uległo pluralizacji, w nomenklaturze onomastycznej mówiłoby się o nazwie rodzinnej (rodowej).

Terezjanki, oficjalnie Zgromadzenie Sióstr św. Teresy od Dzieciątka Jezus, *Congregatio Sororum Sanctae Theresiae ab Infante Iesu*, założone na Wołyniu przez biskupa Adolfa Piotra Szelażka, ordynariusza diecezji łuckiej dnia 1 VIII 1936 roku dla pracy katechetycznej, parafialnej i wychowawczej z domem generalnym w Podkowie Leśnej (RDW 426, LZ 376–377). Od imienia św. *Teresy* (od Dzieciątka Jezus), po łacinie *Theresia* lub *Teresia*, wprost od podstawy (*filia*) ‘córka (duchowa)’ *Theresiana* z formantem *-ka/-ki* w funkcji polszczącej. Por. *elżbietanka*, *urszulanka* i inne.

Ubogie Siostry de Notre Dame powstały w roku 1833 w celach katolickiego nauczania i wychowania młodzieży w Neunburgu. Swój pierwszy dom w Polsce otworzyły w 1859 roku w Bielsku (UM II 501–502).

Urbanistki zob. *koletanki*

Urszulanki założone zostały w roku 1525 przez ociemniałą św. Anielę Merici (ok. 1470–1540) w Brescii, we Włoszech. Zrazu były stowarzyszeniem pobożnych kobiet, wspierających ubogich, chorych i wychowujących dzieci; w roku 1544 otrzymały zatwierdzenie papieskie Pawła III, zakonem ścisłym zostały w roku 1612 za papieża Pawła V, przyjmując za szczególne zadanie kształcenie i wychowanie dziewcząt, w Polsce działają od roku 1857 w Poznaniu i Gnieźnie (Um II 124). Są to **urszulanki czarne** od *czarnych* habitów (UR), które odróżniają je od **urszulanek szarych**, tj. **Zgromadzenia Sióstr Urszulanek Najśw. Serca Jezusa Konającego** (SS), które założyła w roku 1923 matka *Urszula Ledóchowska* (1865–1939). Nazywają się one inaczej **olafkami** od macierzystego domu Św. **Olafa** w Pniewach, wsi gminnej woj. radomskiego (Kowal 394–395, Jougan 143 poz. 73, 74). Nadto *Urszulanki z Gandino*, oficjalnie **Zgromadzenie Sióstr Urszulanek Maryi Panny Nepokalanej z Gandino**, po wł. *Orsoline di Maria Vergine Immacolata a Gandino*, OM, założone przez ks. Franciszka Della Madonna w roku 1818, w Gandino pod Bergamo; w Polsce od roku 1995 (LZ 380). Nazwa *Urszulanki (czarne)* pochodzi od św. *Urszuli* z Kolonii (IV/V w.), też eponim urszulanek z Gandino; *urszulanki (szare)* od bł. *Urszuli* Ledóchowskiej z formantem *-anki* w l. mn., *-anka* w l. poj.; są to nazwy homonimiczne, jak *antonianki* (zob.).

Westiarki Jezusa, oficjalnie **Zgromadzenie Sióstr Westiarek Jezusa**, *Congregatio Sororum Vestiariarum Iesu*. Zgromadzenie założone w r. 1882 (według HKK 3* 269 w roku 1880) przez kapucyna o. Honorata Koźmińskiego. Zaopatrują ubogie kościoły w paramenty liturgiczne. Nazwa pochodzi od łac. rzeczownika *vestiarium*, *-ii* ‘szafa albo skrzynia na odzież, odzienie, ubranie’, też ‘samo ubranie’ (Jougan 726) z polszczącym przyrostkiem *-ki* w l. mn., *-ka* w l. poj., podobną strukturę prezentują *klaryski* (zob.) i *wizytki* (zob.).

Wincentki i *wincentyнки* zob. *szarytki*

Wizytki, tj. **Zakon Nawiedzenia Najświętszej Maryi Panny**, *Ordo de Visitatione Beatae Mariae Virginis* – zakon reguły augustiańskiej, założony przez św. Franciszka Salezego i św. Joannę de Chantal w roku 1610 w Annecy, zrazu jako zgromadzenie zakonne, potem przekształcony w roku 1618 przez papieża Pawła V w zakon. Do Polski sprowadzone zostały w roku 1654 przez królową Marię Ludwikę, żonę Władysława IV do Warszawy, gdzie dotąd istnieją; drugi klasztor ufundował dla nich biskup Jan Małachowski w Krakowie (UM II 148, 159, Kowal 408). – Nazwa od rzeczownika *wizyta* (łac. *de visitatione*) z polszczącym przyrostkiem *-ka*, jak np. *szansonetka* z franc. *chansonette*, por. *klaryski*, *westiarki*.

Zakonnice **Najświętszego Serca Jezusowego**, *Dames du Sacré-Coeur* założyła w roku 1800 Magdalena Zofia Barat (zm. 1865) w Paryżu. Jest to zgromadzenie kontemplacyjne,

kultywujące i pielęgnujące kult Serca Pana Jezusa, wykonujące pracę apostołską przez wychowywanie młodzieży żeńskiej z rodzin inteligenckich i kierowanie sodalicjami żeńskimi. W Polsce istnieją od roku 1843 (Um 500).

Zgromadzenie Sióstr Franciszkanek od Pokuty i Chrześcijańskiej Miłości powstało w roku 1835 w Holandii dla celów wychowawczych oraz opieki nad ubogimi i chorymi. Do Polski, na Pomorze przybyły w roku 1865 (Um II 502).

Zgromadzenia żeńskie pod wezwaniem **Opatrzności Bożej** (zob. S. Brzozowski, EK XIV 622–628) są liczne, wśród wyróżnionych 30 grupach powtarzają się wyrazy *córki* (3 razy) *siostry* (w tym też *małe siostry*) 26, *szluzebnice*, łac. *ancillae* (1), osobne kwalifikacje to **Franciszczanki Opatrzności Bożej** (poz. 5); **Misjonarki katechetki OB** (poz. 7), **Oblatki OB** (poz. 8); **rosminianki**, poz. 9 (zob.), **karmelitanki** (poz. 14) i **pasterki** (poz. 30).

III. Zjawiska językowe w opracowanych nazwach zakonów żeńskich:

A. Słowotwórstwo: opisowe, deskrypcyjne, pojedyncze nazwy utworzone zostały w języku polskim za pomocą (w większym procencie) pojedynczego formantu feminatywnego 1) **-ka:** w l. poj., **-ki** w l. mn.: a) **od odpowiedniej podstawy męskiej:** *albertynki* : *albertyni*, *annucjanki* : *annucjaci*, *antonianki* : *antonianie*, *asumpcjonistki* : *asumpcjonisci*, *augustianki* : *augustianie*, *barbantynki* : *barbantyni*, *barnabitzki* : *barnabici*, *bazylianki* : *bazylianie*, *benedyktynki* : *benedyktyni*, *bernardynki* : *bernardyni*, **cysterki** : *cystersi* w sposób dezintegralny, by uniknąć homonimii z przymiotnikiem *cysterski* ‘związany z cystersami’, *dominikanki* : *dominikanie*, *kanoniczki* : *kanonicy*, *felianki* : *felianie*, *filipinki* : *filipini*, *franciszczanki* : *franciszczanie*, *hieronimitki* : *hieronimicy*, *jezuatki* : *jezuaci*, *joannitki* : *joannicy*, *józefitki* : *józeficy*, *kamedulki* : *kameduli*, *kapucynki* : *kapucyni*, *karmelitanki* : *karmelitanie*, *kartuzki* : *kartuzi*, *kombonianki* : *kombonianie*, *koncepcjonistki* : *koncepcjonisci*, *marianistki* : *marianiści*, *marystki* : *maryści*, *michaelitki* : *michaelicy*, *norbertanki* : *norbertanie*, *premonstratenski* : *premonstratenscy*, *orionistki* : *orioniści*, *pal(l)otynki* : *pal(l)otyni*, *pasjonistki* : *pasjoniści*, *rosminianki* : *rosminianie*, *salezjanki* : *salezjanie*, *skalabrynianki* : *skalabrynianie*, *sercanki* : *sercanie*, *teatynki* : *teatyni*, *zmartwychwstanki* : *zmartwychwstańcy* – dezintegralnie z pominięciem sufiksu *-ec*; b) **od innych podstaw:** *adoratorki*, *angelinki*, *beginki* z semantycznym odpowiednikiem *begardzi*, *boromeuszki*, *italoalbanki* od choronimów ‘nazw krain geograficznych i państw’: *Italia* i *Albania*; *szuwajrytki* od miejscowości *asz-Szuwajr*, *klaryski* – regularne spolszczenie za pomocą przyrostka *-ka* w funkcji polszczącej łacińskiej nazwy *clarissa*, podobnie *westiarki* i *wizytki niepokalanki*, *pasterki*, *precjozynki*, za pomocą rozszerzonego przyrostka *-ynki* od łac. przymiotnika *preciosus*, *sakramentki*, *serafitki*, derywowane od podstawy (św. Franciszek) *Seraficki* < łac. *Seraphicus* dezintegralnie za pomocą przyrostka *-itki*, *szarytki*. W nazwach nie od męskich zakonów przyrostek *-ka* tworzy pochodne wyrazy od rzeczowników pospolitych: *adorator*, *pasterz*, *sakrament*; zadiektywizowanego imiesłowu *Niepokalana*, imienia żeńskiego: *Angelinki* : *Angelina*, *brygidki* : *Brygida*; imion męskich: *olafki* (s.v. *urszulanki*), *wincent(yn)ki*; nazwisk: *boromeuszki* : (Karol) *Boromeusz*, *pelczarki* : *Pelczar* (s.v. *Sercanki*) polszczy obce podstawy: *klaryski*, *precjozynki*, *szarytki*, *westiarki*, *wizytki*, podstawa jest trudna do określenia: *beginki*; 2) za pomocą rozszerzonego formantu **-(j)anka** w l. poj., **-(j)anki** w l. mn.: a) od imion świętych: *dorotanki* : św. *Dorota*, *elżbietanki* : św. *Elżbieta*, *felicjanki* : św. *Feliks* < łac. *Felix*, *Felic-is*; można więc interpretować także jako strukturę powstałą za pomocą przyrostka *-ka* w funkcji polszczącej od łac. podstawy (*soror*) *Felician-a*, *jadwi-*

żanki: św. Jadwiga (Śląska), tereźjanki : św. Teresa (od Dzieciątka Jezus), po łacinie *T(h)eresia* lub też *-ki* od podstawy (*soror*) *T(h)eresiana*, urszulanki : św. Urszula, za pomocą przyrostka *-ka* od rzeczownika pospolitego *pasterki* : *pasterz*. Za pomocą przyrostka *-ka* utworzono także nazwy kobiet, reprezentujące określony tryb życia monastycznego, a więc: *anachoretki* : *anachoreci*, *akojmetki* : *akojmeci*, *cenobitki* : *cenobici*, *dendrytki* : *dendryci*, *eremitki* : *eremici*, z czego *akojmetki*, *dendrytki* to raczej formacje potencjalne; w wyzyskiwanej literaturze hagiograficznej i monastycznej wprost na te formacje się nie natknąłem.

Ogólnie patrząc na przeprowadzoną analizę słowotwórczą nazw zakonów żeńskich, zauważamy, że jest ona uboga, ogranicza się do prostego formantu feminatywnego *-ka* i złożonego (rozszerzonego) *-anka*; dotyczy to zarówno nazw pochodnych od podstawowych męskich rodzin zakonnych, jak i zakonów oraz zgromadzeń zakonnych – jeśli tak można powiedzieć – oryginalnych, autogenicznych, niepowstałych od jednostek monastycznych męskich. Słowotwórstwo zakonów i zgromadzeń męskich jest o wiele bogatsze.

Odwołując się do ogólnych prawideł morfologicznych w oznaczaniu płci w języku, zauważyć można, że spotykamy przede wszystkim podstawy leksykalne typu *Bracia* – *Siostry*, w EK II 991–1013 podano ok. 20 rodzin zakonnych z członem *Bracia*, Jougan 270 wylicza 17 rodzin zakonnych z członem łac. *Fratres* ‘*Bracia*’, nie licząc ugrupowań politycznych, religijnoreformatorskich, jak *Bracia Czescy*, z członem *Siostry* Kowal 347–348 notuje *Siostry Miłosierdzia św. Wincentego à Paulo*, *Siostry szkolne* i *Siostry szpitalne* jako nazwę ogólną. Rzeczownik *Kawalerowie* z archaiczną i dostojną końcówką *-owie* występuje w nazwach średniowiecza sięgających zakonów rycerskich: *Kawalerowie Mieczowi*, *K. Maltańscy*, *K. Rodyjscy*, wyraz ma tu znaczenie ‘rycerz’, łac. *miles*, w dop. *milit-is*, stąd w l.mn. *milites* (por. pojęcie *rycerskości* w dawnej, jeszcze lat powojennych sięgającej pedagogice). Ten wyraz używany jest także do dziś o nosicielach odznaczeń, np. *Kawaler Orła Białego*. Poza tym o stanie bezżennym mężczyzny, o mężczyźnie ubiegającym się o względy kobiety (*ma kawalera*), o dorastającym młodzieńcu. Nie występuje już dziś – poza rzadkimi zwrotami do podrastającego chłopca – *kawaler* w tytułaturze. Daje się bowiem zauważyć, że wyrazy z tytułatury: *ojcowie*, *matki*, *panny* (dziś już rzadkie, podobnie jak franc. *mademoiselle* czy ang. *Miss* bądź niem. *Fräulein*) do oficjalnych nazw zakonów nie wchodzi, bo w zakonie *ojcze*, mówi się do członka kapłana i do przełożonego; *matko* (*mateczko*) do przełożonej. Wyjątkowo mamy obocznie oficjalnie *Pobożne Matki dla Afryki*, po włosku *Pie Madri della Nigrizia* (zob. s. v. *kombonianki*). *Panny* mówiło się o zakonnicach w Polsce szlacheckiej, przynajmniej na Pomorzu w inwentarzach XVI–XVIII wieku: *panny żukowskie* (o norbertankach), *panny żarnowskie* (o cysterkach, potem benedyktynkach z Żarnowca). Występuje w oficjalnym łacińskim określeniu wyraz *mulier* ‘kobieta’: *Mulieres pauperes Christi* (zob. s.v. *jezuatki*), polskie *kobieta* do XVIII wieku było wyrazem obraźliwym (por. W. Potocki, *Dla większej zniewagi kobietami nas zową*), dlatego nie miał prawa obywatelstwa w nomenklaturze zakonnej, pojawił się raz dziś tylko religijny wyraz *niewiasta*: **Niewiasty Ewangeliczne**, łac. *Mulieres Evangelicae* – stowarzyszenie założone przez bł. H. Koźmińskiego w roku 1893 w Białej Podlaskiej dla realizacji cnót ewangelicznych, istniało do roku 1939 (M. Konieczny, EK XIII 1243); są obecne w nazewnictwie monastycznym *synowie*, np. **Koncepcjoniści**, po łacinie *Congregatio Filiorum Immaculatae Conceptionis*, CFIC, ‘Synowie Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Maryi Panny’, *Filii Divinae Providentiae* ‘Synowie Bożej Opatrzności’, z czego skrót FDP, czyli *orioniści*, częściej *córki*, najczęstszymi są chyba *Misjonarze* i *Misjonarki*. M. Daniluk

wylicza w EK XII 1246–1248 aż 38 pozycji z członem *Misjonarze* i tamże s. 1227–1244, *Misjonarki*, np. *Missjonarki Świętej Rodziny* (M. Konieczny, EK XII 1244–1245) zajmują 161 pozycji w nazwach zakonów i zgromadzeń zakonnych, w nazwach instytutów świeckich 17 pozycji, w nazwach stowarzyszeń 14 pozycji. Rzeczowniki zdrobniałe pojawiły się w przekładzie z jęz. franc. **Siostrzyczki** Ubogich, fr. *Petites soeurs des pauvres* i łac. **Służebniczki** Najświętszej Maryi Panny Niepokalanego Poczęcia, *Congregatio Servularum Immaculatae Conceptae*.

Patronami czy – w onomastyczną terminologię wchodząc – **eponimami** (tak od czasów starożytnych, z gr. *epónymos* nazywa się osobę, która dała początek nazwie miejscowości) bądź też – bardzo po świecku myśląc – odnośnikami (wspornikami) nazw zakonów w ogóle, a zwłaszcza żeńskich jest *Trójca Przenaświetsza*, łac. *Sancta/Sanctissima Trinitas*, wł. *Trinitá*, hiszp. *Trinidad*, ang. *Holy Trinity*, franc. *la Sainte Trinité*, niem. *Dreifaltigkeit*, ros. *Swiataja Trojca* i poszczególne osoby Trójcy św.: *Ojciec*, *Syn*, *Duch Święty*, atrybuty Syna Bożego, jak *Zbawiciel*, po łacinie *Salwator* (*Salwatorianie*), *Odkupiciel*, łac. *Redemptor* (*redemptoryści*), *Król*, *Męka Chrystusa* (łac. *Passio Domini Nostri Jesu Christi*), *zmartwychwstanie* (*zmartwychwstańcy*, *zmartwychwstanki*), po łacinie *resurrectio* (dlatego skrót CR = *Congregatio Resurrectionis* ‘Zgromadzenie Zmartwychwstania’), *serce Jezusa* (*sercanie*, *sercanki*), łac. *cor*, *cord-is*, rany Chrystusa, łac. *vulnera Christi*, oblicze, łac. *vultus*; Matka Pana Jezusa i Jej atrybuty: boskie macierzyństwo i dziewictwo, niepokalane poczęcie (*niepokalanki*), łac. *Immaculata* i wniebowzięcie (*asumpcjonisci*, *asumpcjonistki* z łac. *(in caelum) Assumptio*), św. Józef (*józefitki*), św. Michał archanioł (*michaelici*, *michaelitki*), św. Dorota (*dorotanki*), św. Dominik (*dominikanie*, *dominikanki*), św. Franciszek z Asyżu (*franciszkanie*), św. Klara (*klaryski*) itd., zob. wyżej słowotwórstwo.

Objaśnienie skrótów

- Abram** *Słownik grecko-polski*, red. Z. Abramowiczówna, t. I–IV, Warszawa 1958–1965.
ChDE *Chambers Dictionary of Etymology*, New York 2001.
EB E. Breza, *Imiona od nazw atrybutów i święt Matki Bożej*, *Onomastica LIV*, 2010, s. 139–178.
EK *Encyklopedia katolicka*, t. I–XIV, Lublin 1985–2010.
Jougan Ks. A. Jougan, *Słownik kościelny łacińsko-polski*, wyd. III, Poznań 1958.
KIS H. Fros, F. Sowa, *Księga imion i świętych*, t. I–VI, Kraków 1997–2007.
Kowal Ks. M. Kowalewski, *Mały słownik teologiczny*, Poznań 1960, KSW.
Linde S. B. Linde, *Słownik języka polskiego*, t. I–VI, Warszawa 1951.
LZ B. Łoziński, *Leksykon zakonów w Polsce ...* wyd. III rozszerzone i uaktualnione, Warszawa 2009.
Pelp *Diecezja chełmińska. Zarys historyczno-statystyczny*, Pelplin 1928.
Plezia *Słownik łacińsko-polski*, t. I–V, red. M. Plezia, Warszawa 1959–1979.
RDW *Rocznik diecezji wrocławskiej*. Rok 1978, Włocławek.
SJP *Słownik języka polskiego*, t. I–XI, red. W. Doroszewski, Warszawa 1958–1969.
SJPD *Słownik współczesnego języka polskiego*, t. I, pod red. B. Dunaja, Warszawa 1999.
Um Ks. J. Umiński, *Historia Kościoła*, t. I–II, wyd. IV, Opole 1959–1960.
Vasmer M. Fasmier, *Etimologiczeskij słowar’ ruskogo jazyka*, t. I–IV, Moskwa 1986–1987.

EDWARD BREZA

Names of female religious orders and societies (Gdansk)

Summary

In the introduction to his article, the author refers to a dissertation on the names of male religious orders and societies (cf. *Sł. Oc. t., r. SIOc* 69, 2012, s. 45-80; 3). The article has been broken down into three basic parts: I. names of female religious orders which have (earlier) male counterparts, e.g. *filipinki* : *filipini*, *józefilki* : *józefie*; II. autogenic names which are not structures derived from male order names like e.g. *precjozynki*, *sakramentki*, III. various semantic and word-formation related issues. It turns out that most frequently, female names are formed with the feminative suffix *-ka* in singular or *-ki* in plural and the extended suffix *-anka*, *-ynka* in singular / *-anki* *-ynki* in plural. These formations are far less complex than in the masculine names.

The source materials used by the author are the same as in analyses of male religious orders and societies; they are presented as a list of abbreviations at the end of the article.

Keywords: spiritual, religious order, society, congregation, community life, enclosure, monastic rule, monastic observance, monastic constitutions, vows: vow of obedience, vow of penury, vow of purity, Christian perfection.